चांदोबा

सप्टेंबर १९९६

विश्व समाचार

नवे पंतप्रधान

एप्रिल आणि मे महिन्यात आपल्या लोकसभेच्या ५४३ जागांसाठी निवडणुका घेण्यात आल्या. आसाम, हरियाणा, केरळ, तमिळनाडु, पश्चिम बंगाल त्याचप्रमाणे केंद्रशासित पॉंडिचेरी येथील विधानसभेच्या निवडणुका झाल्या. विधान सभेत एकूण ९१४ जागा आहेत. थोड्या फार अनपेक्षित घटनांव्यतिरिक्त निवडणुका शांतपणे पार पडल्या. त्या चार राज्यांमध्ये आणि पॉंडिचेरीमध्ये शासित पक्ष हारला आहे. पश्चिम बंगाल मध्ये शासित-पक्ष लेफ्ट फ्रंट पक्ष पुन्हा विजयी झाला आहे.

केंद्र सरकारमध्ये सुद्धाफेरबदल झालेला आहे. शासित-पक्ष कॉंग्रेस, फक्त १४० जागांसाठी विजय मिळवू शकला. भारतीय जनता पार्टीला कॉंग्रेसपेक्षा २१ जागा अधिक मिळालेल्या आहेत. तरीसुद्धा केंद्रसरकार तयार करण्यासाठी ह्या पक्षाला बहुमत मिळवता आले नाही. कुठल्याही एकाच पक्षाला सरकार बनवण्यात यश मिळाले नाही, त्यामुळे संयुक्त पक्षांची लोकसभा बनवण्यात आली.

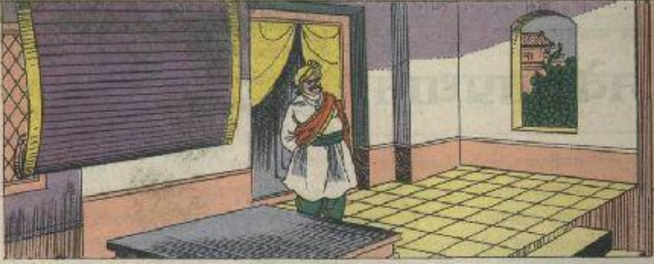
लोकसभेच्या ह्या निवडणुकांमध्ये जनतादलाला ४६, दोन्ही कम्युनिस्ट पक्षांना ४४ जागा प्राप्त झाल्या. ९७ विभागीय पक्षांना आणि स्वतंत्र उमेदवारांना एकूण १५६ जागा मिळाल्या.

काही विभागीय पक्षांनी भारतीय जनता पक्षांचे समर्थन केले. सगळ्यात जास्त संख्येने निवडून आलेल्या जनता पक्षाचे नेता श्री अटलबिहारी वाजपेयी यांना राष्ट्रपतींनी सरकार बनवण्याचे आव्हान दिले. १५ मे ला भारतीय जनता पक्षाने सरकार बनवले. राष्ट्रपतींनी दिलेल्या अवधित भारतीय जनता पक्ष आपले बहुमत सिद्ध न करू शकल्यामुळे त्या पक्षाला राजीनामा द्यावा लागला. भारतीय जनता पक्षाचे हे सरकार फक्त तेरा दिवस टिकले.

आता जनता पक्ष, लेफ्ट फ्रंट पक्ष आणि मुख्य विभागीय पक्ष ह्यांनी मिळून 'युनायटेड फ्रंट' बनवला. ह्या संयुक्त पक्षाने कॉंग्रेस पक्षाच्या पाठिंब्याने घेऊन सरकार बनवले. कर्नाटक राज्याचे जनता पक्षाचे मुख्य मंत्री श्री.हेच.व्ही. देवेगौडा त्यांना, या युनायटेड फ्रंट ने आपला नेता म्हणून जाहिर केले. ते आपल्या देशाचे बारावे पंतप्रधान झाले. एक जूनला त्यांनी कामगिरी आपल्या हातात घेतली. अकरा पक्षाच्या या संयुक्त केंद्रसरकारचे ते नेतृत्व करीत आहेत.

श्री. देवेगौडा ह्यांचा जन्म १९३३ मध्ये कर्नाटकामधील एका खेडेगावात शेतकरी परिवारात झाला. शेतकरी कुटुंबातील श्री. देवेगौडांनी शालेय शिक्षणानंतर सिव्हिल इंजिनियर ची पदवी घेतली. त्यानंतर काही काळ ते सिव्हिल कॉंट्रॅक्टर म्हणून काम करीत होते.

त्यानंतर त्यांनी राजकारणात प्रवेश केला. कॉंग्रेस पक्षात गेल्यानंतर ते लोकसभेचे सभासद म्हणून १९६२ मध्ये निवडून आले. १९८३ मध्ये ते कॉंग्रेस विरोधी पक्षाचे कर्नाटकचे मुख्यमंत्री म्हणून नियुक्त करण्यात आले. १९९१ मध्ये समाजवादी पक्षाचा उमेदवार होऊन ते हासन येथून यशस्वीरित्या निवडून आले. १९९४ मध्ये ज्या निवडणुका झाल्या त्यात त्यांनी जनतापक्षाचे नेतृत्व केले आणि ते कर्नाटकाचे मुख्यमंत्री झाले. त्या पदावर ते १७ महिने पर्यंत होते त्यानंतर जनतापक्षाने त्यांना भावी पंतप्रधान होण्यासाठी दिल्लीला पाठवले.

विश्वंभरचा न्याय

नवनीत नावाच्या एका गावामध्ये नरेश नावाचा एक भाग्यवान रहात असे. त्याचा स्वतःचा रहाण्यासाठी एक अलिशान महाल होता. बेसुमार जमिन-जुमला होता. तो जो काही उद्योग करी त्यात त्याला लाभच होत असे. त्यामुळे सगळेजण त्याला भाग्यवान म्हणत असत.

गोपाल नावाची एक व्यक्ति त्या गावात रहावयास आली. जरी त्याच्यावर लक्ष्मी प्रसन्न नव्हती तरी सरस्वती देवीचा आशीर्वाद त्याच्या पाठीशी होता. तो खूप बुद्धिवान होता. म्हणतात की तुम्ही भले तर जग भले! आणि हेच घडले. त्या गावात रहावयास येऊन एक महिनासुद्धा झाला नाही; पण त्या अवधित गोपालला चांगलेच नाव आले. सगळ्या लोकांबरोबर तो गोडीगुलाबीने वागायचा. पण ह्या दरम्यातच्या काळात त्याची नरेशबरोबर गाठभेट काही होऊ शकली नाही.

पण गोपालबद्दल गावातल्या इतर लोकांकडून नरेशला सगळं समजत होते. गोपाल आपल्याला भेटायला येत नाही, हे त्याच्या मनात खटकत होते. शेवटी आपला माणूस पाठवून त्याने गोपालला बोलवून घेतले. तेव्हा गोपाल म्हणाला, "मी तुम्हाला भेटायला येणारच होतो, तेवढयात तुमचे बोलावणे आले. असो. मला बोलावण्याचे काय कारण?"

"मी असे ऐकले कि तुम्हाला पैशाची थोडी अडचण आहे. स्वाभिमानी लोक हें स्वतःहून कबूल करणार नाही, हे मला माहित आहे. पण तुम्हाला आपलं मानून मी मदत करू इच्छितो. माझ्याकडून पैसे घेतले तर माझे भाग्य तुमच्या समृद्धिसाठी उपयोगी पडेल" नरेश म्हणाला.

गोपाल हात जोडत म्हणाला, "तुम्ही जे म्हणता आहात त्यावरून तुमचे माझ्यांवरील प्रेम आणि आपुलकी स्पष्टच आहे. त्यामुळे मला खूप आनंद झाला आहे. मी त्या लोकांपैकी एक आहे जे स्वतःच्याच भाग्याच्या बळावर समृद्धिच्या मार्गाने जाऊ इच्छितात. म्हणून मी तुमच्याकडून पैसे घेणार नाही. इथून पुढे सुद्धा आपल्या व्यवहारामध्ये पैशाचा उल्लेख होऊ नये. आपण प्रेमाने एकमेकांना भेटत राहू या. आपल्या दोघांमधील आपुलकीची भावना अशीच कायम ठेवू या.

गोपाल आपल्या परिवारासह भाडयाच्या घरी राहू लागला. दोन वर्षानंतर त्याने एक घर विकत घेतले. नंतर परत दोन वर्षांनी त्याने पाच एकर जमिन विकत घेतली. हळु-हळु तो धन-दौलत जमा करित होता. दहा वर्षांच्या आत तो नरेशच्या बरोबरीने श्रीमंत झाला.

गोपाल नेहमीच बाहेरच्या प्रदेशांमध्ये जाऊन विद्वानांच्या सभांमध्ये, चर्चांमध्ये भाग घेत असे. तो पैसे कमवतच होता. पण तो विद्वान असल्यामुळे त्याची कमाई दिवसेंदिवस वाढतच राहिली. अशातच नवनीत गावात एक राजदूत आला आणि त्याने घोषणा केली, "एका आठवडयातच सोन्याची पालखी गोपालला राजधानीला घेऊन जाण्यासाठी येईल. तेथे गोपालचा राजाच्या हस्ते सन्मान होणार आहे. महाराजांच्या मते गोपाल हा एक महान पंडित आहे."

संपूर्ण गावात ही बातमी वाऱ्यासारखी पसरली. जो तो ह्याचबाबत चर्चा करू लागला. बघता बघता गोपालबाबत गावातील लोकांचा आदर-भाव पण वाढला.

गोपालने स्वतः जाऊन नरेशला ही गोष्ट सांगितली. हे ऐकून नरेशचा चेहरा उतरला. माझे डोके दुखत आहे, अस म्हणत तो आत निघून गेला. त्याच्या अशा वागण्याने गोपालला क्षण भर आश्चर्य वाटले. पण त्याला हे नविन नव्हतं. नरेशचा स्वभावच असा आहे असा विचार करून तो शांत बसला. ज्या दिवशी राजाची पालखी आली त्यादिवशी गावातील सगळेजण, सरहद्दीपर्यंत गोपालला निरोप देण्यासाठी गेले. परंतु तब्येत बरी नसल्याचा कांगावा करून नरेश घरीच राहिला.

राजधानीमध्ये गोपालचा सन्मान खूप मोठ्या प्रमाणावर झाला. राजा म्हणाला, "महाशय, नवनीत गावासाठी अजूनपर्यंत कोणी ग्रामाधिकारी नियुक्त केलेला नाही.

रा. सुधा

शेजारच्या गावाचा अधिकारीच दोन्ही गावांचा कारभार सांभाळतो. आतापासुन तुम्हीच ह्या गावाचे ग्रामाधिकारी असाल.''

गोपालने नकारात्मक अर्थानि मान हलवित म्हटले, ''प्रभु, विद्वता आपल्या जागी आणि शासन-कारभार आपल्या जागी. दोन्ही गोष्टी वेगवेगळ्या आहेत. नवनीत गावात माझा प्रिय मित्र नरेश आहे. तो केवळ समृद्धच नाही तर भाग्यावानसुद्धा आहे. माझा विश्वास आहे कि त्याच्या अधिकार-काळात प्रजा सुखी राहिल. तो भाग्यवान आहे. गावसुद्धा त्याच्या भाग्याचा भागीदार होऊ शकेल.''

राजाने त्याचा सल्ला मान्य केला. त्याने तावडतोब नरेशच्या नावाने एक पत्र लिहून घेतले आणि ते पत्र नरेशला देण्याची जवाबदारी गोपालवरच सोपवली.

गोपाल येण्याच्या आधीच ही बातमी गावभर पसरली. लोकांनी गोपालच्या निस्वार्थीपणाची खूप प्रशंसा केली. पण काही लोक स्वतःचे मत व्यक्त करताना म्हणू लागले, ''नरेश चांगला आहे. पण फार फटकळ आहे. त्यापेक्षा गोपालच अधिकारी झाला असला तर बरे झाले असते.''

राजधानीहून परतल्यावर गोपालने नरेशला राजाचे पत्र दिले आणि म्हणाला, ''माझा मित्र ग्रामाधिकारी झाल्यामुळे मला खूप आनंद झाला आहे. मला खूप कौतुक वाटत आहे.'' नरेशने पहिल्यांदा गोपालकडे आपली कृतज्ञता व्यक्त केली.

इकडे दिवसेंदिवस गोपाल च्या विद्वतेकडे राजा आकर्षित होऊ लागला. तो नेहमीच गोपालला राजधानीला बोलावू लागला. जेव्हा तो राजधानीला जात असे तेव्हा गावातील लोकांच्या समस्येवर आपले मत व्यक्त करीत असे. तेव्हा राजा लगेच त्या समस्यांवर उपाय सांगत असे. परत आल्यानंतर राजाने सुचवलेला उपाय गोपाल जेव्हा नरेशला सांगत असे तेव्हा रागाने नरेश म्हणत असे, ''गावाच्या समस्याबाबत राजाशी तू कशाला बोलायला गेलास? ग्रामाधिकारी मी आहे कि तू? ठीक आहे ते झाले ते झाले. इथून पुढे तू असे केले तर मी ह्या पदाचा राजीनामा देईन.''

''मी जरी राजाला बोललो तर तुला काय फरक पडतो? तुला तर आनंद वाटायला पाहिजे की ह्यात गावाचेचं भलं होतय. माझ्या मदतीने तू तुझे काम करून घे. आणि गावाचे पण भलं कर.'' गोपालने नरेशला समजवण्याचा प्रयत्न केला.

पण हट्टाने नरेश म्हटला, ''मी ग्रामाधिकारी आहे. गावातील लोकांचे चांगले वाईट मी बघून घेईन. तू आपल्या पांडित्याशिवाय राजाशी काही बोलू नकोस.'' नरेश ने जोर देत म्हटले. ही माझी आज्ञा, आहे असे पण तो म्हणाला.

त्या बोलण्यावरून हे स्पष्ट झाले कि नरेशला आपल्या पदाचा गर्व आहे आणि त्याला कुणाचाही हस्तक्षेप नको होता. गोपालला वाटले की त्याचे म्हणणेसुद्धा खरे आहे, रास्त आहे.

थोडया दिवसांतच नरेशच्या मनात गोपालबद्दल असहनशीलता वाढू लागली. शेताचा कर वेळेवर नाही दिला, घराचा एक भाग निश्चित केलेल्या हद्दीच्याबाहेर आहे वगैरे अनेक कारणं दाखवून त्याला त्रास दिला जाऊ लागला.

थोडे दिवस गोपाल चुपचाप सहन करीत होता. पण जेव्हा सहन झाले नाही तेव्हा त्याने राजाकडे तक्रार केली. राजाने नरेशला तंबी दिली. नरेश राजाला काही समजवू शकत नव्हता कारण चुक त्याचीच होती. त्यामुळे गोपालबद्दल त्याचा राग वाढतच गेला.

त्याच सुमारास विश्वंभर नावाचा एक साधु त्या गावात आला. हिमालयात तपश्चर्या, केल्यामुळे काही असाध्य शक्ति त्याला प्राप्त झाल्या होत्या. आठवडयातून एक दिवस लोकांच्या इच्छा तो पूर्ण करीत असे. नरेशने त्याला आपल्या घरी आश्रय दिला.

त्या संधिचा फायदा घेऊन त्याने विश्वंभरला आपल्या मनातील इच्छा सांगितली कि राजाच्या मनात नरेशबद्दल जास्तीत जास्त प्रेम उत्पन्न व्हावे आणि जे नरेशला पाहिजे तेच राजाने करावे. आणि तसेच झाले. आता नरेश राजाला जास्त भेटू

लागला. त्याने सुरुवातीला राजाकडे गोपाल-विरुद्ध तक्रार करून पाहिली पण त्याची डाळ शिजली नाही. कारण सहजपणे दुसऱ्यांचे ऐकणाऱ्यांपैकी राजाचा स्वभाव नव्हता. म्हणून नरेश राजाला म्हणाला, "विद्वान लोकांच्या गरजा सामान्य लोकांच्या गरजांपेक्षा कमी असतात. माझी प्रार्थना आहे कि तुम्ही थोडाकाळ विद्वानांच्या गरजेकडे लक्ष न देता सामान्य जनतेच्या कल्याणावर आपले लक्ष केंद्रित करावे." त्याच्या परिणामस्वरूप इतर विद्वानांबरोबर गोपालला सुद्धा राजाच्या भेटवस्तु मिळणे बंद झाले.

गोपाल खूप दानशूर होता. तो स्वतः सुखी समृद्ध जीवन जगत होता आणि दुसऱ्यांनापण उदारपणे मदत करीत होता. राजाकडून मिळणारा नजराणा बंद झाल्यामुळे त्याची संपत्ति हळुहळु कमी होऊ लागली. त्याच्या परिस्थितीवर दया येऊन काही लोकांनी त्याला म्हटले, "तुम्ही विश्वंभरच्या आश्रयाला जा. त्यामुळे तुम्हाला राजाचा आदर परत प्राप्त होईल." विश्वंभरच्या शक्तीविषयी गोपाल ने बरेच ऐकले होते पण त्याचा अशा अद्‌भुत शक्तींवर विश्वास नव्हता. आपल्या परिस्थितीचे निवेदन करण्यासाठी तो राजधानीला गेला. पण तोपर्यंत नरेशच्या सल्ल्याचा राजावर चांगलाच प्रभाव पडलेला होता. गोपालला सांगण्यात आले की नवनीत गावाचा कोणीही गावकरी केवळ नरेश द्वाराच आपली समस्या राजाच्या कानावर घालू शकतो, किंवा राजाला भेटू शकतो.

गोपालला आता कळेनासे झाले कि अशा परिस्थितीत काय करावे? तो एका मंत्रीला भेटला आणि त्याला संपूर्ण हकीकत सांगितली.

गोपालच्या विद्वेतेवर मंत्री खूप प्रसन्न होता तो म्हणाला, "बोला मी तुमच्या साठी काय करु? मी काहीही करायला तयार आहे."

गोपाल ने त्याला एक संदेश लिहुन दिला आणि म्हणाला, "तुम्ही राजाला असे सांगू नका कि हे मी लिहिले आहे. मी असे लिहिले आहे कि सर्वसामान्यांना विद्वान पंडितामुळे खूप फायदा होतो. ह्याबरोबर मी असे पण लिहिले आहे कि विद्वानांच्या गरजा पूर्ण केल्याने राज्याचा पण खूप फायदा होतो. तुम्ही हे राजाला अशाप्रकारे ऐकवा जसं काही तुम्ही स्वतःच राजाला समजावीत आहात.

मंत्र्याने ऐकवल्यावर राजाने तो संदेश लक्षपूर्वक ऐकला. त्याला आपली चूक उमगली आणि त्याने निर्णय केला कि प्रत्येक गावामध्ये एक विद्वान पंडित् नेमला जाईल. ह्यासाठी विद्वान स्वतःची माहिती देऊ शकतात पण जो आपल्या ग्रामाधिकाऱ्या मार्फत देईल त्याला प्राधान्य देण्यात येईल.

नवनीत गावाला पण ही सूचना देण्यात आली. नरेशला आवडणाऱ्या पंडितांविषयी माहिती पाठवण्यात झाली. मग गोपालने स्वतः विषयी माहिती परस्पर राजाकडे पाठविली. "राजा तुमच्यावर खूप प्रेम करतात. पण पंडितांच्या नेमणुकीच्या बाबतीत ही तुमचा सल्ला घेतला नाही. आणि तुमच्या नेमणुकीबद्दलही काही लक्ष घातले नाही. एखादी दुष्ट शक्ती तुमच्या विरुद्ध हे सगळं घडवत आहे. त्यामुळे तुम्ही एकदा तरी विश्वंभरला जाऊन भेटा. त्यातच तुमचं भलं आहे," काही हितचिंतकांनी सल्ला दिला.

का कुणास ठाऊक पण ह्यावेळी त्यांचा सल्ला गोपालला बरोबर वाटला आणि गोपालने विश्वंभरला भेटून आपली समस्या सांगितली.

विश्वंभर काही बोलणार इतक्यात तिथेच उपस्थित असलेला नरेश म्हणाला, "स्वामी, ह्याचा तुमच्यावर विश्वास नाही. आजपर्यंत एकदासुद्धा तो तुमच्या दर्शनासाठी आला नाही. आज तो इथे आला तो त्याचा काही स्वार्थ साध्य करायच्या हेतुतेच!"

"माझ्याकडे जो कोणी येतो तो त्याच्या स्वार्थापोटीच येतो. माझा त्या व्यक्तिशी किंवा

त्याच्या समस्यांशी काही संबंध नाही. त्याची नाय्य इच्छा पूर्ण करणे हाच माझा धर्म आहे. विश्वंभर गंभीरपणे म्हणाला. मग गोपालला विचारले "पुत्र, तु मला परवा भेटायला ये."

हे ऐकुन नरेश घाबरुन गेला. त्याने विचार केला, गोपाल आत्ताच माझी परवा करीत नाही आणि जर तो राजपंडित झाला तर माझी काहीच किंमत राहणार नाही. विश्वंभराचा आशिर्वाद काही वाया जाणार नाही. म्हणून हे थांबवायला काहीतरी उपाय करायला पाहिजे.

शेवटी विश्वंभरने गोपालला आशिर्वाद देण्याचा दिवस उजाडला. विश्वंभर गोपालला म्हणाला, "जे हवे आहे ते तू मनातल्या मनात म्हणून घे. तुला ते अवश्य प्राप्त होईल."

गोपालनी मनातल्या मनात इच्छा केली

कि मी राजपंडित व्हावे. त्यानंतर नरेश तेथे आला. विश्वंभरने नरेशला पण तेच सांगितले जे गोपालला सांगितले होते. लगेच नरेशने मनात म्हटले कि गोपाल राजपंडित होऊ नये.

पण त्याच्या मनात शंका आली आणि त्याने विश्वंभरला विचारले, ''स्वामीजी, जर दोघेही एकाच वेळी तुमच्याकडे आले आणि त्यांच्या इच्छा परस्परविरोधी आहेत तर तुम्ही कोणाची इच्छा पूर्ण कराल?''

''मी दोघांपैकी एकाचीच इच्छा पूर्ण करु शकतो. ज्याची इच्छा मी पूर्ण करु शकणार नाही, त्याचे त्या दिवसापासुन अधःपतन होऊ लागेल.'' विश्वंभर म्हणाला.

त्याच्या उत्तराने नरेश आनंदित झाला. त्याला वाटले आता गोपालचे अधःपतन निश्चित होणार. परंतु एक आठवडयातच त्याला बातमी कळली आणि तो निराश झाला. गोपालला राजपंडित पद मिळाले.

नरेश धावत-पळत विश्वंभरकडे गेला आणि म्हणाला, ''स्वामी, असे म्हणतात माझे भाग्य अचूक आणि अतूट आहे. मी विचार केला तुम्ही इथे राहिल्यामुळे ते दुप्पट होईल पण आता मला भीती वाटु लागली आहे कि माझे अध-पतन सुरु होणार आहे. हे सगळे कसे झाले?'' नरेशने रडकुंडीस येत विचारले.

विश्वंभर हसत म्हणाला ''तुझी जीवन रेखा निःसंशय भाग्यशाली आहे. जोपर्यंत तू स्वतःविषयीच विचार करतोस स्वतःचे सुख इच्छितो तोपर्यंत तुझे भाग्य तुला साथ देईल. पण दुसऱ्यांना त्रास देऊन त्यांचा सर्वनाश चिंतायला लागलास तर तुझे भाग्य तुला साथ देणार नाही. आणि तुझ्या दुर्भाग्याला सुरुवात होईल. गोपालची इच्छा त्याच्यापुरती सीमित होती पण तुझी इच्छा गोपालचे नुकसान करणारी होती. म्हणून तुझी इच्छा पूर्ण झाली नाही. तुझे अध-पतन थांबवण्याची शक्ती तुझ्यातच आहे. एखाद्या उपकारकर्त्याचे नुकसान करण्याची तुझी विचारपद्धति तू बदलून टाक. तुझ्या बुद्धिचा उपयोग योग्य दिशेने कर.''

आता नरेशला आपलीचूक उमगली. त्याने गोपालबरोबर पुन्हा मैत्रीचे - प्रेमाचे नाते जोडले आणि शांतपणे उरलेले आयुष्य कंठू लागला.

१३

(रूपधर जीवंत आहे कि नाही याचा निर्णय होत नव्हता. त्यामुळे ते राजकुमार त्याच्या घरी तळ ठोकून बसले आणि त्याच्या बायकोशी विवाह करण्याचे स्वप्न रंगवू लागले. एवढेच नाही तर ते तिच्यावर बळजबरी करु लागले कि तिने त्यांच्यापैकी एकाशी विवाह करावा. मग मात्र तिला आणि तिच्या मुलाला सहन झाले नाही. रूपधराचा मुलगा धीरमति आपल्या वडिलांच्या शोधार्थ नावेत बसून निघाला.) - यानंतर

दरम्यानच्या काळात इथाकामध्ये रूपधरच्या घरी असलेले राजकुमार निश्चिंत पणे खाऊन-पिऊन दिवस घालवत होते. त्यांना अडवणूक करण्यासाठी कोणीही नव्हते. त्यामुळे त्यांना कसलीही भीती वाटत नव्हती. धीरमतिला ते भित्रा मुलगा समजत होते. त्यांची खात्री होती की पद्मावतीला झक मारत त्यांच्यापैकी एकाशीच विवाह करावा लागणार. धीरमति पैयासला गेला आहे हे त्यांना माहित नव्हते. घराच्या बाहेर द्यूत खेळण्यात मग्न असलेल्या त्या दुष्ट राजकुमारांकडे एकदा एका तरुणाने येऊन विचारले, ''तुम्हाला माहित आहे का? धीरमति माझी नाव घेऊन गेला आहे. मला नावेची निकडीची गरज आहे. मला पैलतीरावर जाऊन एका जंगली घोडयाला घेऊन यायचे आहे.'' ह्यावर सगळेजण एकमेकांच्या तोंडाकडे बघायला लागले. त्यांना खूप आश्चर्य वाटले. दुर्बुद्धि ने त्या तरुणाला विचारले, ''धीरमति पैयास ला

गेला आहे? तुला माहित नसताना चोरुन तुझी नाव घेऊन गेला की तुला सांगून घेऊन गेला? ती नाव कोण चालवत होते? धीरमतिचे नोकर होते की गावातील लोकांपैकी कोणी आहे? तुला माहित आहे तो पैयासला का गेला आहे?'' अशा प्रकारे त्याने प्रश्नांचा वर्षाव केला.

''माझ्या संमतिनेच तो नाव घेऊन गेला. एवढ्या मोठ्या घरचा मुलगा माझ्या कडे नाव मागणार आणि मी देणार नाही हे कसं शक्य आहे? त्याने मागितल्यावर आनंदाने नाव त्याच्या स्वाधीन केली. नाव चालवण्यासाठी गावातील निपुण नावाडी त्याच्या बरोबर गेले. सहन त्यांचा नेता होता.'' त्या तरुणाने दुर्बुद्धिला सांगितले.

दुर्बुद्धिला राग आला. आपल्या सह-काऱ्यांकडे वळून तो म्हणाला, ''हा अन्याय आहे. ज्या दिवशी सर्व नागरिकांना जमवून त्याने आमच्याविरुद्ध तक्रार केली त्या दिवसा-पासून माझ्या मनात शंका येत आहे की हा आम्हाला घरातून हाकलून देण्यासाठी योजना आखत आहे. आता आपल्या सर्वांच्या डोळ्यात धूळ फेकून हा मुलगा सोबत काही नावाड्यांनासुद्धा घेऊन गेला आहे. ह्याची ही हिम्मत? ताबडतोब वायु-वेगाने जाणाऱ्या नौकेचा बंदोबस्त करा. आता धीरमतीच्या मृत्यू शिवाय मला चैन मिळणार नाही.'' मग सर्व राजकुमारांनी आपापसात चर्चा केली. धीरमती जेव्हा परत येईल तेव्हा रस्त्यातच त्याला मारून टाकायचे ठरले. हे काम दुर्बुद्धिवर सोपवले.

त्याच्या ह्या षडयंत्राची बातमी नोकरांतर्फे पद्ममुखीला समजली. धीरमती पैयास ला गेला हेच मुळात तिला माहित नव्हते.

''घरी इतके नोकर असून एकानेही मला सांगितले नाही की माझा मुलगा प्रवासाला जात आहे. जर मला कल्पना असती तर मी त्याला मुळीच जाऊ दिले नसते.'' असे म्हणून पद्ममुखी रडू लागली. मग आजीने सांगितले की तुम्हा सर्वांना त्याच्या प्रवासाबद्दल त्यांला नव्हतेसांगायचे. जोपर्यंत तुम्ही त्याच्याबद्दल विचारत नाही तोपर्यंत मौन पाळायचे असे त्यानेच सांगितले.

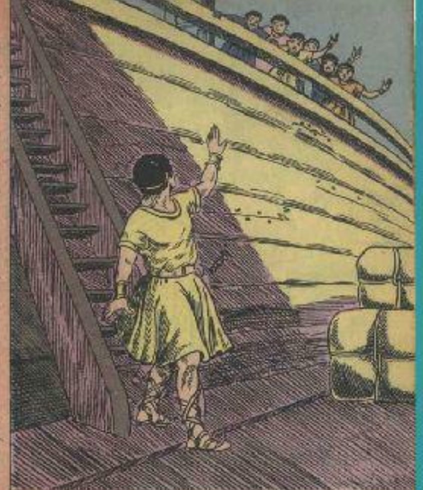
''विवाहाची घाई असल्यामुळेच नवरी रडत आहे असे वाटते. बिचारीला माहित पण नाही की तिच्या मुलाचा मृत्यू जवळ

आला आहे'' एका दुष्टाने कुत्सितपणे म्हटले. ''तुमच्यापैकी कोणीही काहीही बोलायचे नाही. धीरमतीच्या हत्येविषयी आमच्याशिवाय कोणालाही समजता कामा नये'' दुर्बुद्धि म्हणाला. आणि ताबडतोब वीस एक नावाड्यांना सोबत घेऊन समुद्र किनाऱ्यावर पोहोचला.

एका नावेत त्यांनी तलवारी, चाकू वगैरे अवजारे लपवून ठेवली आणि समुद्रकिनाऱ्या-पासुन थोड्या अंतरावर जाऊन धीरमती येण्याची वाट पाहू लागले.

पद्ममुखीला त्यादिवशी जेवण गेलं नाही. रात्रीसुद्धा तिला झोप येत नव्हती. मुलाला आता मी परत जीवंत रुपात पाहू शकेन का? असा विचार करून ती स्फुंदून स्फुंदून रडत होती. त्याचवेळी अंधारात आपली बहिण धुंधलाचा तिला भास झाला. ती म्हणाली, ''ताई तु कशाला रडतेस? तुझ्या मुलावर कोणतेही संकट-विपत्ति येणार नाही. आता तू शांत हो,'' मग अचानक ती अदृश्य झाली.

त्याच रात्री त्या दुष्टाने आपली नौका एका बेटाजवळ नेली नांगर टाकून धीरमती येण्याची वाट पाहू लागले. धीरमतीने प्रतापचा निरोप घेतला आणि त्यांच्या अमूल्य भेटी बरोबर घेऊन प्रवासाला निघाला. तो समुद्रकिनाऱ्यावर पोहोचला आणि नावाड्यांना भेटला. नौका सरळ आपल्या गावाकडे जाऊ लागली. एका ठिकाणी तो नौकेतून उतरला आणि नावाड्यांना म्हणाला, ''तुम्ही सगळे गावाते जाऊ शकता. मी माझ्या डुकरांना

सांभाळणाऱ्याला भेटून मग परत जाईन.''

धीरमति राखणदाराच्या झोपडीपाशी गेला. तेव्हा राखणदार आणि रूपधर स्वयंपाक करीत होते. झोपडीच्या बाहेर कुत्र्यांनी धीरमतीला ओळखले आणि शेपूट हलवीत ते त्याच्या अंगाशी खेळू लागले.

''कोणीतरी आले आहे. बहुतेक तुमच्या ओळखीचेच असावे कुत्रे न भुंकता त्याच्याशी खेळत आहेत,'' रूपधर म्हणाला.

रूपधरचे बोलणे संपायच्या आधीच धीरमती झोपडीच्या दारात येऊन उभा राहिला.

त्याला बघून राखणदाराला आश्चर्याचा धक्काच बसला आणि तो पळतच आपल्या आतिथ्याकडे गेला. त्याला त्याने अशी

मिठी मारली जसं काही त्याचा स्वतःचा मुलगाच दूर देशाहून परत आला आहे. दोघांच्याही डोळ्यातून आनंदाश्रु वाहू लागले. त्या दोघांचे हे मिलन बघून रूपधर आवाक् झाला. राखणदाराने प्रेमाने धीर-मतीला म्हटले, ''आलास बेटा तू! मला वाटलंच नव्हतं की परत मी तुला भेटू शकेल. तुला तर या गरीबाच्या झोपडीत यायला जमत नाही. मी असं ऐकलंय की पैयास ला गेला होतास? कधी परत आलास?''

''तिथूनच येतो आहे, काका. आमच्या घरची काय हालचाल आहे? माझी आई ठीक तर आहे ना? कुणा दुष्टानी तिच्याशी विवाह तर नाही ना केला?'' धीरमतीने विचारले ''देवाच्या कृपेने अजून तरी तसं काही झालं नाहीए. तुझी आई रात्रंदिवस चिंतेत असते. त्या दुष्टांपासुन कधी तिची सुटका होईल कोणास ठाऊक?'' राखणदाराने धीरमतीच्या हातातील गाठोडं आपल्या हातात घेत सांगितले.

धीरमतीला आत येताना बघून रूपधर उठून उभा राहू लागला तेव्हा धीरमती त्याला म्हणाला, ''उठू नका, बसायला दुसरी पुष्कळ जागा आहे.''

रूपधर परत बसला. राखण्दाराने धीरमतीसाठी एक चामड्याचे आसन अंथरले. मग तिघांनी मिळून जेवून घेतले.

जेवणं झाल्यावर धीरमतीने राखणदाराला म्हटले, ''काका हे नवीन गृहस्थ कोण आहेत?'' ''मुला, ह्याचं म्हणणं आहे कि ते क्रीट देशाचे आहेत. असं वाटतं की ह्याच्या नशिबात जगभराचा प्रवास करण्याचे लिहिले आहे. एका दुर्घटनेतून वाचून ते माझ्या झोपडीत आश्रय शोधत आले. ह्यांना मी तुझ्या सुपुर्त करतो. मग तुझी इच्छा ''राखणदार म्हणाला.

''काका, ह्या गृहस्थांची जबाबदारी माझ्यावर सोपवून तुम्ही माझी परीक्षा घेताय. ह्या पाहुण्यांना मी माझ्या घरी कसा घेऊन जाऊ? घरभर ते दुष्ट लोक आहेत. ते सतत आईवर दबाव आणत आहेत की आमच्यापैकी एकाशी विवाह कर. आणि ती असहायपणे तळमळत आहे. तिचा विश्वास आहे की तिचा पती लवकरच घरी परत येईल. ती काहीच निर्णय घेऊ शकत नाही. म्हणून ह्या

पाहुण्यांना मी जास्तीत जास्त म्हणजे घालायला चांगले कपडे देऊ शकतो, चपला देऊ शकतो, तलवार देऊ शकतो. मग त्यांना जिथे जायचे असेल तिथे त्यांनी जावे. पण खरं सांगायचं तर त्यांना इथे ठेवलेलेच बरं. त्यांना जे काही जेवण पाहिजे ते मी पाठवत जाईल. ह्यांनी त्या दुष्टाबरोबर राहिलेले मला नाही आवडणार. ते ह्यांना खूप सतवतील, आणि दुःखी करतील. ह्यांचा अपमान करतील'' धीरमतीने आपले विचार व्यक्त केले.

मग तो राखणदाराला म्हणाला, ''काका, तुम्ही लगेचच माझ्या घरी जा आणि माझ्या आईला सांगा की मी पैयासहून परत आलो आहे आणि तुमच्या झोपडीत सुखरूप आहे.''

''बेटा, मला तर असं कळलंय की तू गेल्यापासुन तुझ्या आजोबांनी कणभर सुद्धा अन्न घेतलेले नाही. त्यांना तुझ्या येण्याची बातमी देऊ. त्यांचं पण आता वय झालंय,'' राखणदाराने विचारले.

''तुम्ही दुसरीकडे कुठेही जाऊ नका. आईला सांगा की संधी साधून तिनेच खुशाली कळवावी. तुम्ही ताबडतोब इथे परत या,'' धीरमती म्हणाला.

राखणदार निघून गेला. आता झोपडीत वडिल आणि मुलगा दोघंच उरले.

तेवढयात अचानक झोपडीबाहेर बुद्धिमति देवी प्रगट झाली आणि खुणेनेच तिने रूपधरला बाहेर बोलावून घेतले. मग देवी त्याला म्हणाली, ''तुझ्या मुलाला सांग कि तू कोण आहेस? त्याच्या मदतीने शत्रुंचा नाश करायला आरंभ करा. त्या दुष्टांचा अंतसमय निकट आला आहे. मी तुमच्या पाठीशी आहे काळजी करायची

गरज नाही," असे म्हणून तिने आपल्याकडिल काठीने रूपधरला स्पर्श केला.

त्या स्पर्शाबरोबर रूपधरच्या चेहऱ्यावरच्या सुरकुत्या नाहिशा झाल्या.

त्याला स्वतःचे पूर्वीचे रूप प्राप्त झाले. त्याचा पोशाख पण बदलला. त्या परिवर्तन झालेल्या व्यक्तिला बघून धीरमति आश्चर्य चकित झाला. त्याने विचारले, "महाशय आपण कोण? सामान्य माणसाकडे स्वेच्छेनुसार रूप बदलण्याची शक्ती नसते. निदान सर्व साधारण व्यक्तिच्या चेहऱ्यावर असे अद्‌भुत तेज नसते."

रूपधरने स्वतःचा परिचय करून दिला "बेटा, मी तुझा पिता आहे. परतीच्या प्रवासात मला खूप त्रास झाला. अनेक संकटांना तोंड देत मी कसातरी स्वदेशी पोहोचलो," मग त्याने धीरमतीला संपूर्ण हकिकत सांगितली आणि म्हणाला, "आतातू मला सांग की आपल्या घरी किती दुष्ट लोक आहेत? आपण त्या सगळ्यांचा नाश करु या."

"सगळेमिळून ते एकशे आठजण आहेत. त्याशिवाय त्यांचे सहा नोकर आहेत. एवढ्या सगळ्यां पुढे फक्त आपल्या दोघांची ताकद कशी पुरी पडणार? धीरमतीने आपली शंका व्यक्त केली.

"वेड्या तुला वाटतं की आपण दोघच आहोत? अरे, आपल्या पाठीशी बुद्धिमती देवी सुद्धा आहे. सकाळपर्यंत तू घरी जा मी एका भिकाऱ्याच्या वेषात राखणदाराबरोबर येईन. या दुष्टांनी माझा कितीही अपमान केला तरी तो तू सहन करायचा. मी खूण केल्याबरोबर भिंतीवर टांगलेल्या तलवारी, भाले आणि चाकू ही अवजारे सगळे घ्यायचे आणि वरच्या खोलीत एका कोपऱ्यात लपवून ठेव. जर त्यांनी विचारले तर त्यांना सांग की गंजू नये म्हणून सर्व अवजारे सुरक्षित जागी काढून ठेवली. त्यांच्याशी नम्रपणे वाग. चुकुनसुद्धा त्यांच्याशी भांडण किंवा वाद होता कामा नये. आपल्याला पाहिजे असलेले दोन भाले, दोन तलवारी आणि चामड्याच्या दोन ढाली दुसऱ्या ठिकाणी पण जवळपास सुरक्षित असाव्यात. मी इथे परत आलोय ही बातमी गुप्त असू दे. अगदी तुझ्या आईलासुद्धा सांगू नकोस. ही गुप्तता पाळणे खूप आवश्यक आहे." अशाप्रकारे रूपधरने आपली योजना धीरमतीला समजावून सांगितली. तोपर्यंत पैयासला गेलेली नौका गावापर्यंत परत आली. त्यातील नावाड्यापैकी एक नावाडी रूपधरच्या घरी आला. त्याचवेळी डुकरांचा राखणदारपण तिथे पोहोचला. घरात ठाण मांडून बसलेल्या दुष्टांना जेव्हा कळले की धीरमती परत आला तेव्हा त्या सगळ्यामध्ये एकच खळबळ माजली. रस्त्यातच धीरमतीला मारून टाकण्यासाठी गेलेले दुर्बुद्धि आणि त्याचे सहकारीसुद्धा निराश होऊन परत आले.

सगळ्यांनी मिळून ह्या रहस्यावर चर्चा केली. तेव्हा दुर्बुद्धि म्हणाला, "यावेळी तो वाचला. परंतु जर आपण लवकरात लवकर ह्याचा नाश नाही केला तर आपण सगळे संकटात सापडू शकतो. येथील प्रजासुद्धा आपल्या विरुद्ध आहे. तो आपल्या षड्यंत्राची कल्पना प्रजेला देईल. मग मात्र प्रजा आपला सर्वांना ह्या देशातून हाकलून देईल. म्हणून धीरमती गावात प्रवेश करतानाच त्याला मारून टाकणे आवश्यक आहे. त्याची संपत्ति आपण आपापसात वाटून घेऊ. आपल्यापैकी ज्याच्याशी पद्ममुखीचा विवाह होईल, हे घर त्याच्या वाटणीला येईल. धीरमतीला मारले नाही तर रूपधरच्या घरी रहाणे अशक्य आहे. मग आपापल्या घरी राहूनच आपल्याला पद्ममुखीशी लग्न करण्यासाठी प्रयत्न करावे लागतील. तुमचे सगळ्यांचे ह्याबाबतीत काय मत आहे? तुमचा निर्णय मला सांगा."

धीरमतीला मारून टाकण्याच्या योजनेला काहीजणांनी विरोध केला. एक जण म्हणाला, "धीरमतीचा मृत्यसमय जवळ आला आहे की नाही हे समजल्या शिवाय आपण ह्याबाबतीत काहीच करु नये. जर देवतेने सांगितले की त्याचा अंतसमय जवळ आला आहे तर मी स्वतःच त्याला मारून टाकेन. तोपर्यंत कसलीही घाई करु नये.

सगळ्यांनी हा सल्ला मान्य केला आणि आपापल्या घरी निघून गेले. रात्री डुकरांचा राखणदार परत यायच्या आत धीरमती आपल्या पित्याबरोबर राखणदाराच्या झोपडीत झोपून गेला होता.

- क्रमशः

बाल-विश्व

जीभेच्या टोकावर दुनिया

अफ्रिका खंडा मध्ये किती देश आहेत? तुर्कमेनिस्तान ची राजधानी कोणती? उज्बेकिस्तान मेनन चलन काय आहे? नुकत्याच झालेल्या मुंबईच्या प्रेस-क्लब मध्ये मोनिका मेनोन ला विचारल्या गेलेल्या प्रश्नांपैकी हे प्रश्न आहेत. जवळजवळ एक तास चालू असलेल्या प्रश्नोत्तराच्या कार्यक्रमात विचारलेल्या प्रत्येक प्रश्नाचे अचूक उत्तर क्षणात तिने दिले. एकाही प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे नव्हते. जगातील जवळजवळ १८५ देशांच्या राजधान्या आणि त्या त्या देशांचे चलन तिला तोंडपाठ आहे. तुम्हांला माहित आहे, तिचे वय काय आहे? वय वर्षे पाच! ती पहिल्या इयत्तेत आहे. प्रश्नोत्तरानंतर तिची आई वनजा मेनोन ने सांगितले की मागच्या डिसेंबर मध्ये तिला जगाचा नकाशा असलेला विश्वगोल मेनन विकत आणून दिला त्याचे ती निरीक्षण करते. त्यामुळे जगातील देश आणि त्यांच्या राजधान्या ह्याबाबतीत तिला संपूर्ण माहिती आहे. तिच्या वडिलांनी सांगितले की ह्याव्यतिरिक्त ती 'विश्वकोश' सुद्धा वाचते. मुलांची प्रतिभाशक्ती ओळखून त्यांना प्रोत्साहन दिले तर त्यांचा सर्वांगीण विकास होतो ह्याचे मोनिका हे साक्षात उदाहरण आहे.

बुद्धिवानांची संस्था

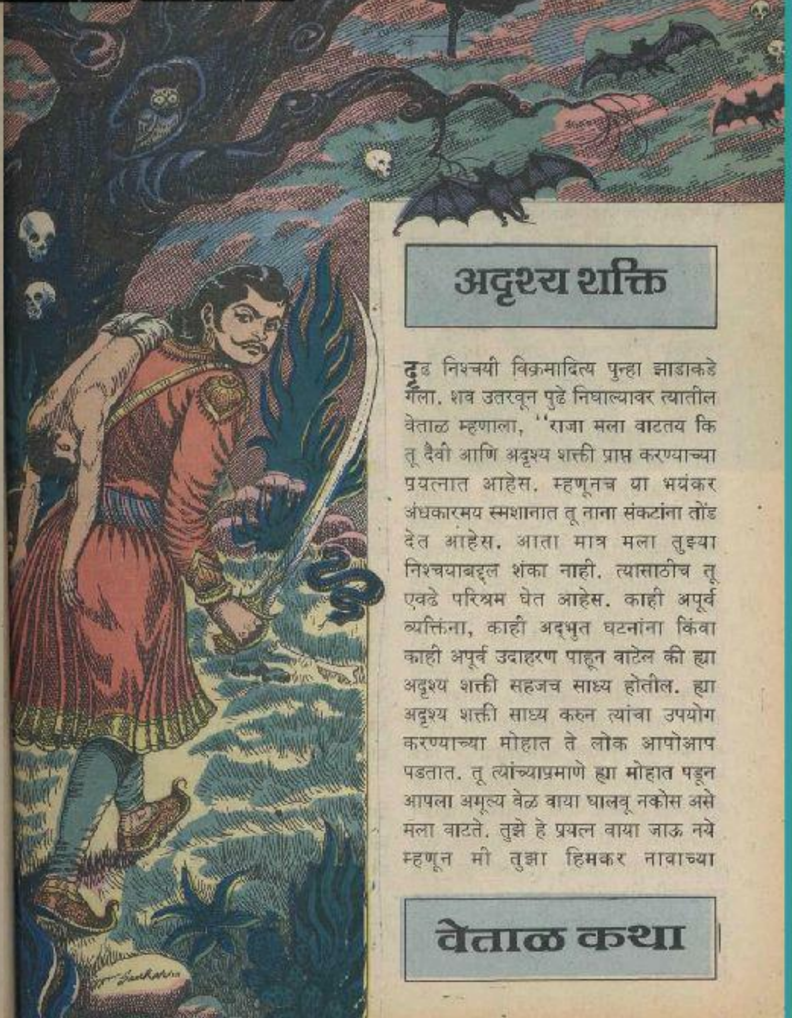
'मेन्सा' ही अत्यंत बुधिवान सदस्यांची एक आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे. ह्या संस्थेत इंग्लंडचे ४०,००० सदस्य आहेत. ह्यांच्यामध्ये सगळ्यात वयाने लहान, पश्चिम इंग्लंडमधील रियन्नान पेयिन ही तीन वर्षांची आहे. त्या संस्थेत प्रवेश मिळण्या-साठी जी परीक्षा झाली त्यात तिला सगळयात जास्त गुण मिळाले. तिच्यापेक्षा दुप्पट वयाची मुलं जे वाचू शकतात ते ती या वयात सहज वाचू शकते. ह्या मुलीला आता बालवाडीत भरती करण्यात आले आहे.

चीनी भाषेतील छोटया बालिकेची प्रतिभा

डांग डांग ही दक्षिण चीन मधील तीन वर्षांची लहान मुलगी आहे. चीनी भाषेतील ३,००० अक्षरं ती वाचू शकते. ह्यात कमीत कमी सहा हजार आधार अक्षरं आहेत. त्यांना जोडून किंवा आकारात बदल करून दुसऱ्या अक्षरांना जोडून वेगवेगळे शब्द तयार होतात. वीस महिने वय असतानाच तिला २०० कविता आणि बडबड गीतं तोंडपाठ होती. तेव्हाच ती ९०,००० पेक्षा अधिक शब्द लिहू शकत होती. इतक्या बुद्धिमान बालिकेने. 'शांघाय गिनीज बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्डस्' मध्ये स्थान प्राप्त केले तर आश्चर्य काय?

निसर्गप्रेमी

हर्षभात्रा दिल्लीमध्ये आठव्या इयत्तेतील विद्यार्थी आहे. ह्याने पर्यावरणाच्या संरक्षणासाठी "पंचवटी" नावाची एक योजना आखली आहे. पर्यावरणाच्या संरक्षण संबंधी मुलांमध्ये रुचि निर्माण करण्यासाठी नुकतीच संयुक्त राष्ट्र संघटतेने एक बाल-सभा आयोजित केली होती. ८० देशांच्या मुला-मुलींनी ह्यात भाग घेतला. आपल्या देशाचा एकमात्र प्रतिनिधि होता बारा वर्षांचा हर्षभात्रा! त्याने त्या सभेत भाषण देताना आपल्या 'पंचवटी' योजनेवर प्रकाश टाकला. सर्वसाधारणपणे ह्या वयात खेळण्याची आवड टी.व्ही. च्या कार्यक्रमांची इच्छा आणि कॉम्प्युटर गेम्स् बद्दल ओढ असते. पण ह्या वयात पर्यावरणाच्या संरक्षणाची योजना आखणाऱ्या हर्षभात्राच्या स्वभावाचे कौतुक करावे तितके थोडेच आहे.

अदृश्य शक्ति

दृढ निश्चयी विक्रमादित्य पुन्हा झाडाकडे गेला. शव उतरवून पुढे निघाल्यावर त्यातील वेताळ म्हणाला, "राजा मला वाटतय कि तू दैवी आणि अदृश्य शक्ती प्राप्त करण्याच्या प्रयत्नात आहेस. म्हणूनच या भयंकर अंधकारमय स्मशानात तू नाना संकटांना तोंड देत आहेस. आता मात्र मला तुझ्या निश्चयाबद्दल शंका नाही. त्यासाठीच तू एवढे परिश्रम घेत आहेस. काही अपूर्व व्यक्तिंना, काही अद्भुत घटनांना किंवा काही अपूर्व उदाहरण पाहून वाटेल की ह्या अदृश्य शक्ती सहजच साध्य होतील. ह्या अदृश्य शक्ती साध्य करुन त्यांचा उपयोग करण्याच्या मोहात ते लोक आपोआप पडतात. तू त्यांच्याप्रमाणे ह्या मोहात पडून आपला अमूल्य वेळ वाया घालवू नकोस असे मला वाटते. तुझे हे प्रयत्न वाया जाऊ नये म्हणून मी तुझा हिमकर नावाच्या

वेताळ कथा

राजकुमाराची गोष्ट सांगतो. गोष्ट ऐकताना तुझी थोडी करमणूकही होईल अन् चालण्याचे कष्ट विसरायला होतील. गोष्ट नीट लक्षपूर्वक ऐक.'' आणि वेताळ हिमकरची गोष्ट सांगू लागला.

गोदावरी नदीच्या काठावर सोमपुर नावाचे छोटेसे राज्य होते. हिमकर हा तेथील राजकुमार होता. हिमकर, सेनापतीचा मुलगा भद्रवर्मा आणि मुख्यमंत्र्याची मुलगी मधुमती हे तिघेजण बालपणापासुन मित्र होते. हिमकर आणि भद्रवमनि दहा वर्षे गुरुकुलात शिक्षण घेतले. सर्वविद्या शिकून झाल्यानंतर जेव्हा ते आपल्या राज्यात परत यायला निघाले तेव्हा गुरुकुलातील मुख्य गुरुवर्यांनी भद्रवर्माच्या नकळत हिमकरला परकाया प्रवेश करण्याची विद्या शिकवली. गुरुवर्यांचे आशिर्वाद घेऊन दोघेजण राजधानीस परत आले.

राजभवनाच्या मुख्य प्रवेशद्वारासमोर एक पटांगण होते. दररोज संध्याकाळी राज्यातील तरुणांच्या निरनिराळ्या स्पर्धा तिथे आयोजित केल्या जात. एका पळण्याच्या स्पर्धेत हिमकर हारला. स्पर्धा जिंकणारा तेथील दंडाधिकाऱ्याचा मुलगा होता. राजकुमाराला हारवल्यामुळे त्याला घमेंड आली. आणि तो राजकुमाराची चेष्टा करु लागला. हिमकरने त्याच्याकडे दुर्लक्ष केले. त्याच दिवशी रात्री एक विषारी किडा चावल्यामुळे महिनाभर तो बिछान्यातच होता.

आणखी एके दिवशी, जेव्हा हिमकर आणि मधुमती बगीच्यात फेरफटका मारत होते तेव्हा वैद्यराज आस्थानचा मुलगा तेथे आला आणि विनाकारण राजकुमार हिमकर बरोबर तो वाद घालू लागला मग रागाच्या भरात त्याने हिमकरला दगड फेकून मारला. हिमकरला फारशी काही इजा झाली नाही पण त्याच दिवशी आपल्या घरी औषधी वनस्पतींना पाणी घालत असताना त्या वैद्याच्या मुलाला साप चावला. आपल्या वडिलांच्या उपचारांनी तो वाचला. ही बातमी हिमकरला समजली.

मधुमतीचे सौंदर्य असामान्य होते. हिमकर आणि भद्रवर्मा दोघही तिच्यावर प्रेम करीत होते. दोघांनाही विश्वास होता की मधुमती त्यालाच प्रेम करते.

एके दिवशी सकाळी तिघे ही जण राजाच्या फळांच्या बागेत फिरायला गेले. खरंतर तो आंब्याचा मोसम नव्हता. तरीही आश्चर्य म्हणजे एका फांदीवर एक पिकलेला आंबा होता. तो बघून मधुमतीच्या तोंडाला पाणी सुटले. तिने दोघांनाही विनंति केली कि मला तो आंबा तोडून द्या.

भद्रवर्मा ताबडतोब भरभर झाडावर चढू लागला. हिमकरला सुद्धा वाटले की मधुमतीला पहिले मीच आंबा तोडून द्यावा. तोसुद्धा झाडावर चढू लागला. अचानक त्याचे लक्ष जवळच मरुन पडलेल्या पोपटाकडे गेली. गुरुकडून शिकलेली परकाया-प्रवेश विद्या उपयोगात आणून त्याने पोपटाच्या शरीरात प्रवेश केला. पटकन तो झाडावर उडत गेला आंबा तोडला आणि खाली आला. परत आपल्या शरीरात प्रवेश करून हिमकर ने तो आंबा मधुमतीला दिला. हे सगळं काही क्षणात झाले.

भद्रवमनि हे बघितले. त्याला हिमकरचा फार राग आला. तो म्हणाला, ''राजकुमार, हा अन्याय आहे. झाड चढण्यात तू आपली कुशलता दाखवू शकला नाही म्हणून तू मांत्रिक विद्येचे सहाय्य घेतले. तुला आपल्या कृत्यावर शरम नाही वाटत? मत्र-तंत्र, जादुटोणा यांचा उपयोग वीरांना शोभत नाही. हे भीत्रे पणाचे आणि असमर्थतेचे लक्षण आहे.'' असे ओरडून भद्रवमनि खाली उडी मारली तर त्याचा पाय तुटला.

भद्रवर्माच्या पायाचे हाड तुटले. तीन महिने तो हिंडु-फिरु शकला नाही. ह्या घटनेनंतर हिमकरच्या अशांत मनाला स्थैर्य प्राप्त झाले. इतके दिवस तो विचार करत होता. घडलेल्या घटनांसंबंधी अंदाज बांधत होता पण नक्की काय ते त्याला कळत नव्हते. आज त्याची खात्री झाली की कुठली तरी अदृश्य शक्ती त्याची मदत करत होती. आता त्याला समजले की ती अदृश्य शक्ती, जो-जो त्याचा अपमान करीत होता त्याला शिक्षा देत होती. हे निश्चित करण्यासाठी त्याला अनेक दृष्टांत मिळाले होते. ते असत्य मानून त्याकडे दुर्लक्ष करणे त्याला पटत नव्हते. हा त्या अदृश्य शक्तीचा अपमान झाला असता. हिमकरला आता खात्री पटली की जो त्याचे वाईट चिंतेल तो कष्टमय जीवन जगेल.

राजकुमार हिमकर मुख्यमंत्र्याची मुलगी मधुमती हिच्याबरोबर फिरत असताना नेहमीच दिसत असे. खुद्द राजाने जेव्हा बघितले तेव्हा राजाला वाटले हिमकरचे मधुमतीवर प्रेम आहे. एक दिवस त्याने

आपल्या मुलाला बोलवून सांगितले, ''माझी अशी इच्छा आहे की आता तुला राज्याभिषेक करावा. त्याचबरोबर तुझा विवाह पण करु या. मुख्यमंत्र्यांशी ह्याबाबत बोलू का?''

उत्तरादाखल हिमकर गालातल्या गालात हसला. तो खूप आनंदित झाला होता कारण त्याच्या मनातील इच्छा राजाने ओळखली आणि दुसऱ्या कुठल्या राजकन्येशी विवाह करण्याचा प्रस्ताव त्याच्यासमोर ठेवला नाही.

ही आनंदाची बातमी ऐकवायला हिमकरने मधुमतीला निरोप पाठवला की, संध्याकाळी जलविहार करायला ये. परंतु संध्याकाळी मधुमतीबरोबर भद्रवर्मासुद्धा नदिकिनारी आला. तिघेही एका छोट्या नौकेत बसून जवळच असलेल्या छोट्याशा बेटावर गेले. परत येताना हिमकरने आपल्या पित्याचा निर्णय त्या दोघांना सांगितला. त्याला वाटले आपला मित्र भद्रवर्मा ह्याला हे ऐकून खूप आनंद होईल. त्याला माहित नव्हतं की भद्रवर्माचेदेखील मधुमतीवर प्रेम आहे. जर त्याला माहित असते तर त्याने विवाहाची गोष्टच केली नसती.

भद्रवर्माचा स्वभाव खूप रागीट होता. तसाच तो खूप निडर होता. त्याने खूप आवेशात येऊन सांगून टाकले ''हिमकर तर राजकुमार आहे, होणारा राजा आहे, त्यांचा अधिकार खूप मोठा आहे, त्या अधिकाराच्या जोरावर तो काहीही करू शकतो. मी मधुमतीवर प्रेम करतो हे माहित असूनसुद्धा तो तिच्याशी विवाह करायला तयार झाला. तू आपल्या मित्राचा विश्वासघात केला आहे.'' नंतर त्याने हिमकरला म्हटले, ''तुझे पिता राजा आहेत. मधुमतीचे वडिल त्याचे मंत्री असल्यामुळे तू तुझी इच्छा पूर्ण करू शकतोस. तुझी जिद्द यशस्वी करु शकतोस. मला कल्पना नव्हती तू इतका नीच आहेस. जर तुझ्यात अजूनही क्षत्रियधर्म बाकी असेल तर तू माझ्याशी द्वंद्व कर आणि मधुमतीला जिंकून घे. ''अशाप्रकारे त्याने हिमकरला आव्हान दिले. मधुमती सगळं बघत - ऐकत होती पण ती काहीच बोलली नाही, जसा काही तिचा याच्याशी काही संबंधच नव्हता.

हिमकरने आपला राग-जोश आटोक्यात ठेवून - भद्रवर्माला शांत करण्याचा प्रयत्न केला. भद्रवर्मा रागाने थरथर कापू लागला त्याने म्यानेतून तलवार काढली हिमकरला त्याचं रक्षण करणाऱ्या अदृश्य शक्तीची आठवण आली. त्याने भद्रवर्माच्या उजव्या हाताचे मनगट घट्ट पकडून ठेवले आणि त्याला थांबवू लागला. तरीसुद्धा भद्रवर्मा आवेशात येऊन त्याच्यावर वार करणार इतक्यात नाव उलटली.

मधुमती मागे वळून न पहाता पोहत पोहत नदीकिनारी येऊन पोहोचली. हिमकर आणि भद्रवर्मा अजून पाण्यातच होते. हिमकरला वाटले भद्रवर्मा नदीकिनाऱ्यावर येऊ शकणार नाही. त्याला वाटले भद्रवर्माने तलवार काढल्यामुळेच ही दुर्घटना झाली. तेवढयात उलटलेल्या नावेच्या पुढच्या भागावर त्याचे डोके आदळले आणि तो बेशुद्ध झाला.

हिमकरने जेव्हा डोळे उघडले तेव्हा त्याला दिसले की भद्रवर्मा त्याचे पोट दाबून तोंडातून पाणी बाहेर काढत आहे. मधुमती बेचैनपणे बाजुलाच उभी आहे. हिमकर उठून बसल्यावर भद्रवर्माने एकदाच त्याच्याकडे जळजळीत नजरेने बघितले मग तिथून उठून काहीही न बोलता निघून गेला.

तेव्हा मधुमती हिमकरला म्हणाली, ''तू तर कुशल पोहणारा आहेस पण डोक्याला मार लागल्यामुळे तू बेशुद्ध झालास तुला माहित आहे असे का झाले? ह्याच्याआधीच भद्रवर्माने मला एक रहस्य सांगितले होते. त्याने सांगितले की एक अदृश्य शक्ति सतत त्याच्याबरोबर असते. वेळ पडल्यास ती शत्रुला अशा दुर्घटनेचे शिकार व्हायला लावते कधी कधी शत्रुला मारतेसुद्धा,'' हिमकर मधुमतीला काही सांगणार होता इतक्यात ती काही न बोलता लवकर लवकर निघून गेली. थोड्या वेळाने हिमकर राजभवनात

पोहोचला आणि त्याने आपल्या पित्याला सांगितले, "मला एवढ्या लवकर विवाह करायचा नाही. मी काही काळ देशभ्रमण करू इच्छितो." पित्याची अनुमति मिळता-क्षणी तो निघाला.

एवढी गोष्ट ऐकवल्यानंतर वेताळाने विक्रमला विचारले, "राजन्, हिमकरच्या या विचित्र वर्तणुकीचा उद्देश काय असेल? मधुमतीशी विवाह करण्याला होकार देऊनपण तो देश भ्रमण करण्यास त्याच क्षणी का निघाला? कि त्याला भद्रवर्माचे भय वाटु लागले? ज्या मधुमतीशी भद्रवर्मा विवाह करु इच्छित होता, त्या मधुमतीशी विवाह केल्यावर, भद्रवर्माच्या सतत बरोबर असणाऱ्या अदृश्य शक्तीच्या घावाबद्दल त्याला भीती वाटु लागली? नाही तर, कृतज्ञतेने त्याने विवाह टाळला-कारण भद्रवर्माने त्याला वाचवले? त्याने आपल्या प्रेमाचा त्याग कृतज्ञतेने प्रेरित झाल्यामुळे केला? माझी ही शंका दूर केली नाहीस तर तुझे मस्तक धडावेगळं होईल."

विक्रम उत्तरादाखल म्हणाला, "हिमकरने मधुमतीशी विवाह केला नाही याचे कारण हे अजिबात नाही. त्याला आधी अदृश्य शक्तीवर विश्वास बसला. त्याला वाटले त्याच्या अदृश्य शक्तीमुळे भद्रवर्मा पाण्यात बुडेल. पण त्याऐवजी जेव्हा तो स्वतःच बुडु लागला तेव्हा त्याचा अदृश्य शक्तीवरुन विश्वास उडाला. स्वतःच्या अदृश्य शक्तिवरुन विश्वास उडल्यावर, एखादा दुसऱ्याच्या अदृश्य शक्तिवर विश्वास का ठेवेल? म्हणून तो भद्रवर्माला जराही घाबरत नव्हता. हिमकरला वाटले मधुमती त्याला प्रेम करते. पण नाव उलटल्यावर त्याच्याकडे वळूनसुद्धा न बघता ती पोहत किनाऱ्यावर पोहोचली आणि तिने स्वतःचे प्राण वाचवले. त्यामुळे त्याला समजले की तिचे हिमकरवर प्रेमच नाही. अशा परिस्थितीत हे म्हणणं बरोबर नाही की पाण्यात बुडताना वाचवल्यामुळे कृतज्ञतेने प्रेरित होऊन त्याने आपल्या प्रेमाचा भद्रवर्मासाठी त्याग केला."

राजाचं मौन भंग करण्यात सफल झालेला वेताळ प्रेतासह अदृश्य होऊन पुन्हा झाडावर जाऊन बसला.

(आधार : शारदा रमेश पंतची कथा)

हट्ट परंतु सत्य

सीतापुरच्या सीतारामचा विश्वास होता कि वादविवादात तो कोणालाही हरवू शकतो. पण गावातल्या लोकांचे मत आहे की त्याच गावात रहाणारा राजाराम हट्टी आहे आणि कोणालाही हरवण्याची योग्यता त्याच्यात आहे.

एके दिवशी सीताराम आणि राजाराम शेतात भेटले. कोणत्याही प्रकारे वादविवाद करण्यास उतावीळ असणाऱ्या सीताराम ने म्हटले, "दररोज तुझ्या बकऱ्या माझ्या शेतात घुसतात आणि चरत असतात. त्यसाठी तुला, मला नुकसान भरपाई द्यावी लागेल. जर तू नाही दिलीस तर मी ग्रामाधिकारीकडे तुझी तक्रार करेन."

"जनावर गवत खातात किंवा झाड-पाला खातात. तुझ्या शेतात तर हे दोन्ही नाही. म्हणून तुझ्या तक्रारीला तर आधारच नाही." राजाराम म्हणाला.

सीताराम ने म्हटले, "तिकडे बघ, जनावरं गवत चरत आहेत."

राजाराम ने वळुन बघितले तर काही गाई गवत खात होत्या.

"जनावर म्हणजे मला बकऱ्या म्हणायचं होतं. आपण दोघे तर बकऱ्यांविषयीच बोलत होतो ना? तिथे तर गाई चरत आहेत." राजाराम म्हणाला.

हट्टाने सीताराम म्हणाला, "माझ्या बरोबर चल, तुला मी बकऱ्या पण दाखवतो." दोघेही थोड्या अंतरावर गेले. गायींच्या मागे त्यांना एक बकरी दिसली. सीताराम लगेच म्हणाला, "बघ, ही बकरी, ती पण चरायलाच आली आहे."

"काय माहिती ती कशाला इथे आली आहे? जोपर्यंत मी माझ्या डोळ्याने काही बघत नाही तोपर्यंत कुठल्याही गोष्टीवर विश्वास ठेवत नाही" राजाराम ने सांगितले.

"ठिक आहे. आता तू स्वतःच बघशील" असे म्हणत त्याने त्या. बकरीला जवळच

असणाऱ्या काकडी आणि वांग्याच्या रोपटांकडे हाकलले. बकरीने लगेच डोके खाली घालून त्या रोपट्यांची पाने खायला सुरुवात केली. सीताराम ने मोठ्या गर्वाने विचारले, "बोल, आता काय म्हणतोस तू?" "मी तर माझ्या बकऱ्यासंबंधी बोललो होतो, ही माझी बकरी नाही."

तेवढ्यात राजारामचा नोकर बकऱ्या घेऊन तेथून चालला होता. सीतारामने लगेच म्हटले, "आता सांग, ज्या बकऱ्या तो घेऊन जात आहे त्या तुझ्या आहेत कि नाही?"

राजाराम गंभीर स्वरात उत्तरला, "हो, माझ्याच आहेत." सीताराम ने नोकराला बोलावून विचारले, "अरे, तू मला सांग की ह्या बकऱ्या वांगी, काकडी, तुरी ह्या झाडांची पाने खातील की नाही?" नोकर म्हणाला, "का नाही खाणार? बाबा, तुम्हाला माहित नाही? बकऱ्या कापसाच्या झाडाच्या पानाशिवाय सगळी पाने खातात.

"मग एकदा त्यांना चारुन तरी बघ; तुझे मालक स्वतःच बघतील." सीताराम नोकरास म्हणाला स्वतःचे नुकसान् होईल याची पण त्याला काळजी नव्हती. त्याला गावातल्यांना दाखवून द्यायचे होते कि मी राजारामला हरवले.

नोकराने भाज्यांच्या झाडांकडे बकऱ्यांना हाकलले. त्या मोठ्या आनंदाने शेपूट हलवत चरु लागल्या. तेव्हा सीतारामला वाटले त्याने राजारामला हारवले. मोठ्या उत्साहाने टाळ्या वाजवत तो म्हणू लागला, "बघ राजाराम, तुझ्या स्वतःच्याच डोळ्याने बघ. ह्याच्यापेक्षा मोठा पुरावा तुला काय पाहिजे? तुझ्या बकऱ्या माझ्या शेतात चरत आहेत. आता तुझे काय म्हणणं आहे?"

"मी त्या बाजूला बघणारच नाही." राजाराम म्हणाला. "मग तू मान्य केलेस की माझा आरोप चुकीचा नव्हता?" सीताराम ने विचारले.

"कसे मान्य करु? मी तर पहिलेच सांगितले की जोपर्यंत मी माझ्या डोळ्याने बघत नाही तोपर्यंत तुझे म्हणणे खरं मानण्याचा प्रश्नच येत नाही." राजाराम ने म्हटले. त्याच्या उत्तरामुळे सीतारामला समजून चुकले की राजारम हट्टी नाही. त्याची अक्कल खरी आहे.तो खरोखरीच चतुर आणि बुद्धिवान आहे. हे सत्य जाणल्यावर सीतारामने हार मानली.

समुद्र किनाऱ्यावर सहल - ९

आलेख : मीरा नायर ♦ चित्र : गौतम सेन

मल्पे किंवा उद्यावर नदी जिथे अरब समुद्राला मिळते तेथे घनदार नारळाच्या बागा असलेले मल्पे बंदर आहे. मल्पे हे बंदर दक्षिण कर्नाटकाचा भाग आहे आणि मोठे मच्छिमारी केंद्र आहे.

येथील निसर्गसौंदर्य बघण्यासारखे आहे. बंदराच्या पश्चिमेला तीन भाग आहेत. त्यातील एकाचे नाव 'कोकोनट द्वीप' आहे. आणि त्यावर ज्वालामुखीचा उद्रेक होऊन निर्माण झालेला नैसर्गिक स्तंभ आहे. हा भाग राष्ट्रीय वैज्ञानिक स्मारक म्हणून घोषित केलेला आहे. हे स्तंभाकार शिखर जवळजवळ ६ करोड वर्षांपूर्वी ज्वालामुखीच्या उद्रेकामुळे निर्माण झाले.

मल्पेहून चार कि.मि. दक्षिणेकडे प्रसिद्ध तीर्थस्थान 'उडुपि' आहे. ज्याचे पुर्वीचे नाव 'रजताद्रिपुर' होत असे सांगितले जाते. ७०० वर्षांपुर्वी पहिले महान वैष्णव संत आणि श्रीमध्वाचार्यांनी येथे आठ मठांची स्थापना केली होती. त्यांना 'पर्यायमठ' म्हणतात. येथे श्रीकृष्णाचे देऊळ आहे आणि देवाची मूर्ति मुख्यप्रवेशव्दाराच्या दिशेला नाही तर एका झरोक्याच्या दिशेला तोंड करुन उभी आहे. त्यासंबंधी एक आख्यायिका आहे.

सोळाव्या शतकातील कानडी संत-कवि कनकदास येथे देवदर्शनासाठी आले होते. ते सेनापती होतेपण जातीने धनगर होते. पुजाऱ्यांनी त्यांना आत जाण्यास मनाई केली. तेवढेच नाही तर देवळाच्या मुख्य प्रवेशदाराजवळ उभे राहून दर्शन घेऊ देण्यास सुद्धा परवानगी दिली नाही. म्हणून देवाच्या मुर्तीने आपले तोंड

श्री मध्वाचार्यांची मूर्ती

कोकोनट आयलंड वर ज्वालामुखीचा शिलास्तंभ

उडुपिचे श्रीकृष्ण मंदिर

एका झरोक्या कडे फिरवले, ज्यामुळे कनकदास देव-दर्शन करु शकले. त्याच झरोक्याला आज 'कनकन किंडी' (कनकाचा झरोका) असे म्हणतात.

तशी वर्षभर उडुपि मध्ये भक्तांची गर्दी असते पण दोन वर्षांतून एकदा होणाऱ्या पर्यायोत्सवासाठी श्रद्धाळु लोकांची जी गर्दी उसळते ती बघण्यासारखी असते. तेव्हा मंदिराची व्यवस्था एका मठाकडून दुसऱ्या मठाकडे सोपवली जाते.

उडुपि हे एक शिक्षण केंद्र आणि बँकिंग केंद्र म्हणून सुद्धा प्रसिद्ध आहे.

उडुपिच्या आग्नेय किनाऱ्यापासून थोड्या अंतरावर जैन लोकांची दोन थोडी धार्मिक स्थळं आहेत - कार्कल आणि मूडबिद्री. कार्कलमध्ये १२.८ मीटर उंचीची गोमतेश्वर म्हणजे बाहुबली ची मूर्ती आहे जिची स्थापना इ.स. १४३२ मध्ये झाली होती. प्रसिद्ध शिल्पकार स्व. रंजाल गोपाल शेणॉय इथलेच रहिवासी होते. श्री.शेणॉय ह्यांनी दगडात कोरून केलेल्या विशाल मूर्ती देशाच्या निरनिराळ्या भागात आढळतात. एक तर जपानमध्ये सुद्धा आहे.

मूडबिद्रीचे हजार स्तंभाचे जैन मंदिर

(मूडबिद्रीचे हजार स्तंभाचे जैन मंदिर)

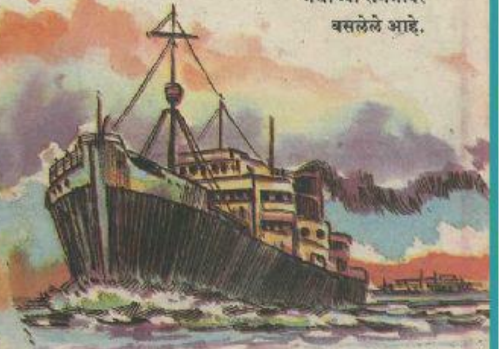
(उडुपिपासून नैर्ऋत्येकडे चार कि.मी. अंतरावर श्री माध्वाचार्यांचे जन्मस्थळ आहे - उद्यावर. येथे त्यांची मुर्ती आहे.)

मूडबिद्रीला जैन धर्मियांची काशी असे म्हटले जाते. येथे एकूण १८ बसदी (जैन मंदिर) आहेत. त्यापैकी सगळ्यात प्रसिद्ध आहे 'त्रिभुवनतिलक चूडामणि बसदी, जिला हजार स्तंभवाली बसदी म्हटले जाते. अखंड दगडात बनलेले स्तंभ आणि रत्नजडित तीर्थकरांच्या मूर्ती हेच ह्या देवळाचे मुख्य आकर्षण आहे.

सोळाव्या शतकातल्या जैन कानडी कवी रत्नाकर वर्णी ह्यांनी आपले महाकाव्य. 'भरतेश-वैभव' - ची रचना मूडबिद्री मध्येच केली, असे म्हटले जाते. मूडबिद्रीच्या नैर्ऋत्येला आहे मंगलूर. दहाव्या शतकातल्या मंगलादेवी नावाच्या राणीमुळे ह्या शहराचे नाव 'मंगलूर' पडले असे मानले जाते. तसं बघितले तर दुसऱ्या शतकापासूनच हे बंदर व्यापक आणि समृद्ध होते. टिपू सुलतानाने येथे रेशीम-उद्योग चालू केला आणि तेव्हापासून मंगलूर रेशिमासाठी

गोमटेश्वराची मूर्ती कार्कल

मंगलूर हे शहर आणि ह्या नद्यांच्या संगमावर वसलेले आहे.

प्रसिद्ध झाले.

मंगलूर हे कर्नाटकधील उच्च शिक्षणाचे महत्त्वपूर्ण केंद्र आहे. व्यापार आणि उद्योग ह्याचे महत्त्वाचे केंद्र आहेच शिवाय कर्नाटकाचे एकमेव मोठे बंदर आहे.

७६० कि.मी. लांब कोकण रेल्वे जी समुद्रकिनाऱ्याला लागून सुरु केली जाणार आहे, त्यामुळे मंगलूर आणि मुंबई जोडले जातील. तो रेल्वेमार्ग सुरु झाल्यावर मंबईहुन फक्त १८ तासात मंगलूरला पोहोचता येईल. सध्या ४९ तास लागतात.

मंगलूरहून ८ कि.मी. दक्षिणेला उल्लाल आहे. येथे कर्नाटकची समुद्रकिनाऱ्याची हद्द संपते. हे छोटे से शहर रुपेरी वाळु साठी प्रसिद्ध आहे. १७ या शतकाच्या उत्तरार्धात अब्बक्का नावाची शूर राणी राज्यकार भार करीत होती. राजगादीवर आल्याबरोबर तिने पोर्तुगीजांना कर देण्याचे बंद केले.

त्या काळात पोर्तुगीजांचा अरबी समुद्रात दबदबा होता. ते कर वसुली केल्याशिवाय दुसऱ्या जहाजांना ये-जा करुन देत नसत. पण अब्बक्का राणीने त्यांच्या धाकाला न जुमानता आपली जहाजे व्यापार करण्यासाठी अरब देशी रवाना केली. पोर्तुगीजांनी उल्लालवर हमला केला. पण राणी आणि तिच्या वीर सैनिकांनी पोर्तुगीजांना हाकलून लावले.

वीर राणी अब्बकाने पोर्तुगीजांना पाणी पाजले.

अन्नदानाची महिमा

सूरदास खूप दानशूर होता. गंगानदीच्या काठची जमिन खूप सुपिक होती. दूर दूरच्या भागातून लोक येथील शेतात काम करण्यासाठी येत असत. याच भागातील शेतीत काम करण्यासाठी येण्याचे मुख्य कारणहोते - सूरदास करीत असलले अन्नदान. मोलमजूरी करून थकलेल्या-भागलेल्या ह्या गरीब शेतमजुरांना सूरदास मोफत जेवण देत असे.

तो मजुरांना म्हणत असे, ''लाजू नका. आरामात आणि पोटभर जेवा. शेवटी तुम्ही पण मजुरी करता ती वीतभर पोटासाठीच ना? तुम्हाला खायला घातल्याने माझे काही नुकसान होणार नाही.

कोणीही वाटसरु असो किंवा यात्रेकरु असो मध्यरात्री जरी दार ठोठावले तरी प्रेमाने सूरदास त्याचे स्वागत करी आणि त्याला जेवायला देत असे.

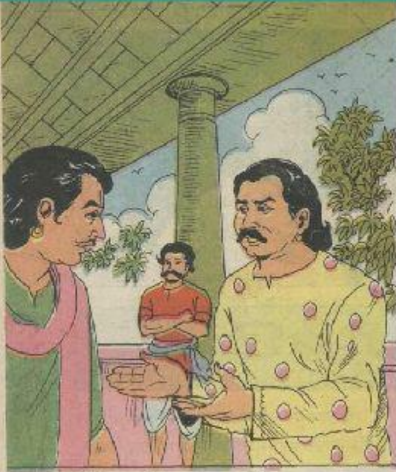
एके दिवशी नीलकंठ नावाचा एक श्रीमंत सूर्यास्तानंतरच्या सुमारास त्या गावात आला. त्याला ज्या गावाला जायचे होते ते गाव अजून चार मैल लांब होते. म्हणून रात्री इथेच मुक्काम करायचा असे त्याने ठरवले.

त्या श्रीमंताने आपल्या गाडीवानाला सांगितले की तू जरा जाऊन बघून ये की इथे जेवण कुठे मिळेल? तेव्हा गाडीवान म्हणाला, ''मालक, जिथे सूरदाससारखा दानी रहातो तेथे जेवणाची काय कमतरता? दुसरीकडे कुठे जेवण मिळण्याची शक्यता कमीच आहे. आपल्याला सूरदासच्या घरीच जावे लागेल.''

नाइलाजाने नीलकंठला सूरदासच्या घरी जावे लागले. दार बंद असल्यामुळे बाहेर पडवीत असलेल्या खुर्चीत तो बसून राहिला.

थोड्या वेळाने दार उघडून सूरदास जेव्हा बाहेर आला तेव्हा नीलकंठ त्याला म्हणाला,

नाग शिरीष

"मी आणि माझा गाडीवान, आम्हांला दोघांना जेवण पाहिजे. पैशाची काळजी करु नका. रुचकर जेवण तयार करा. दोन-तीन प्रकारच्या भाज्या करा. माझे नाव नीलकंठ आहे, मी विष्णुपुर गावाचा आहे, तेथील जमिनदाराशी जवळचे नाते आहे माझे. जेवण माझ्या दर्जाला शोभेल असे पाहिजे."

या श्रीमंताच्या बोलण्याने चिडलेला होता तरी हसत हसत सूरदास म्हणाला, "माझ्या दृष्टीने घरी आलेला अतिथि साक्षात श्री नारायणाप्रमाणे आहे.

श्रीमंत असो किंवा गरीब, एकत्र बसून जेव्हा पूर्णब्रह्मरूप अन्न ग्रहण करतात तेव्हा मला अपार आनंद होतो. माझे जीवन सार्थकी लागते. माझ्या आजोबा पणजोबांनी माझ्या साठी भरपूर संपत्ति साठवून ठेवली आहे. जे सगळ्यांना जेवायला देतो ते तुम्हाला सुद्धा देईन. तुमची आणि गाडीवानाची भूक एकसारखी आहे. जेव्हा भुकेचा स्वतःचा असा दर्जा नाही, तेव्हा तुम्ही मनुष्य असून अशा दर्जाची कल्पना मनात बाळगता हे ऐकून मला आश्चर्य वाटते. माझ्या घरी अन्न विकले जात नाही. श्रीमंत गरीब, उच्च-नीच हे दर्जे विसरुन सगळ्यांना एकाच पंक्तित बसवून मी अन्नदान करतो. तुम्हीपण पाय धुवून घ्या आणि जेवायला चला."

सूरदासाची दानशूरता बघून नीलकंठाला आपल्या अहंकारी वृत्तीची लाज वाटली. तो म्हणाला, "तुमच्यासारख्या दानी व्यक्ति पुढे मी काहीच नाही. मला क्षमा करावी." मग तो पोटभर जेवला आणि बाजूलाच बसलेल्या गाडीवानाला म्हणाला, "थोडावेळ विसरुन जा कि मी तुझा मालक आहे." असे म्हणत गाडीवानाचे जेवण पूर्ण होइपर्यंत तो त्याच्या बाजूला बसून राहिला. दुसऱ्या दिवशी सकाळी त्याने सूरदासचे आभार मानले आणि निघाला.

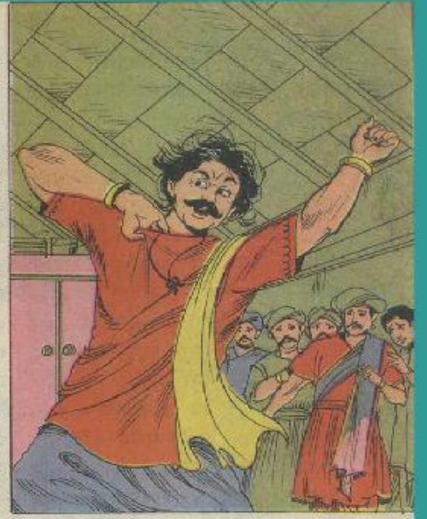
गाडी गावाबाहेर आली. आता ती नदीच्या पुला वरुन जात होती. तेवढ्यात गाडीवानाला दुर्बुद्धि सुचली. त्याने गाडी थांबवली आणि नीलकंठला गाडीतून उतरावयास सांगितले. नीलकंठ विचारात पडला की हा कशाला मला उतरायला सांगतोय. उतरल्याबरोबर गाडीवानाने दरडावून सांगितले, "मलाआता कोणाचाही नोकर बनून रहायचे नाही. मला कळले की सहज सोप्या रितीने श्रीमंत कसे व्हायचे. तुझ्याजवळ जेवढा काही पैसा-अडका आहे ताबडतोब काढून मला दे."

घाबरत घाबरत नीलकंठ म्हणाला "लुटलेले धन चंचल असते. तुला जर वाटत असेल की ह्या पैशामुळे मी श्रीमंत होईन तर हा तुझा गैरसमज आहे. घरी गेल्यावर, चांगल्या मार्गाने, नीतिने पैसे कमवण्यासाठी जेवढे पैसे पाहिजे तेवढे मी तुला देईन." परंतु लालचेपायी त्याने नीलकंठचे ऐकले नाही. त्याच्याकडून जबरदस्ती त्याचे धन काढून घेऊन त्याला वाहत्या नदीत ढकलून दिले आणि तेथून पळून गेला.

काही दिवसानंतर तो रामनगरच्या जमिनदाराच्या शहरात पोहोचला. तेथे त्याने नीलकंठला लुटलेल्या पैशातून एक छोटासा व्यापार सुरु केला. थोडयाच काळात तो श्रीमंत झाला आणि शहरातील प्रमुख लोकांमध्ये त्याचे नाव घेतले जाऊ लागले.

परंतु हळूहळू त्याच्या मनात केलेल्या पापाची भीती डोकावू लागली. म्हणून तो रोज दोन गरीबांना मोफत जेवण देऊ लागला. तो स्वतःशीच मनात म्हणत असे, ही पुण्याई माझे रक्षण करेल.

नदीत पडलेला नीलकंठ मरुन गेला पण त्याच्या आत्म्याला गाडीवानाशी बदला घ्यायचा होता. म्हणून तो पिशाच्च बनला. पिशाच्च रामनगरला पोहोचले. त्याने बघितले गाडीवान तर खूप वैभवसंपन्न जीवन जगत आहे. त्याला भयंकर राग आला. गाडीवान भारी कपडे घालून जमिनदाराच्या गढीवर एका उंच आसनावर बसला होता. त्यावेळी त्यांच्यात भूत-पिशाच्च यावरच चर्चा चालू होती. लोक-भूत पिशाच्चच्या अस्तित्वावर आपापले मत व्यक्त करीत होते.

पिशाच्च बनलेल्या नीलकंठला वाटले हीच संधि आहे. बघता-बघता तो गाडीवानात सामावून गेला. बस, यानंतर गाडीवानात जमिन-आसमानचा फरक दिसायला लागला. तो उठून उभा राहिला आणि म्हणू लागला, "बघा-बघा पिशाच्च आलंय. तुमच्याच्याने होत असेल तर माझे ह्याच्यापासुन रक्षण करा," तो आरडाओरडा करु लागला.

सुरुवातीला लोकांना गंमत वाटली. पण थोड्या वेळाने भीती वाटायला लागली. जेव्हा त्यांची खात्री झाली की ह्याच्यात पिशाच्च संचारले आहे तेव्हा जमिनदारा सकट सगळे थरथर कापायला लागले. तेथील भूत वैद्याला निरोप पाठवण्यात आला. त्याने आपल्या

मंत्र-तंत्र विद्येने नीलकंठ पिशाच्चाशी संवाद साधला. मग त्यांना समजले की गाडीवानने नीलकंठवर किती अत्याचार केले.

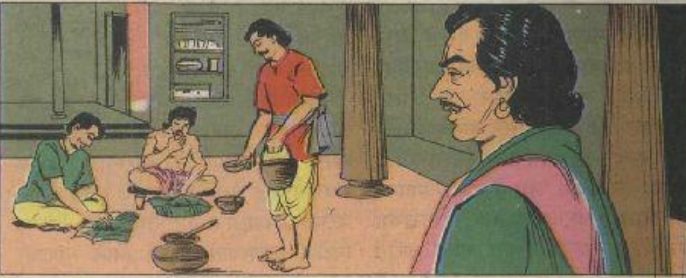
मांत्रिकाने पिशाच्चला म्हटले, "ए पिशाच्चा, जे झालं ते झालं, ह्या गाडीवानाला आम्ही कडक शिक्षा देऊ. तू ह्याला सोडून जा." ह्यावर पिशाच्च मोठ्यांदा हसत हसत म्हणाला, "ह्या दुष्टाचे शरीर मला नकोच. ह्या पिशाच्चाच्या रूपातून मुक्ति मिळण्यासाठी एकच मार्ग आहे. सूरदासने इथे यावे आणि ह्या नीच माणसाला केलेल्या अन्नदानाचे फळ मला द्यावे."

"सूरदासाला तेथे बोलावण्यात आले. त्याला बघताच गाडीवानाच्या शरीरातील पिशाच्चाने त्याला नमस्कार केला. आणि म्हणाला, "महाशय, आपल्याला हे सिद्ध करून दाखवावे लागेल की अयोग्य व्यक्तिला अन्न दिले तरी ते उत्तम दान मानले जाईल ह्या गाडीवानाला अन्नदान करून जे पुण्य तुम्हाला मिळाले ते तुम्ही मला द्यावे आणि मला ह्या पिशाच्चरुपातून मुक्त करावे."

सूरदास म्हणाला, "मला अन्नदानाच्या महिमेबद्दल मला काही माहित नाही. श्रीमंत वा गरीब, चोर किंवा भिकारी त्याची भूक भागवावी हाच माझा उद्देश आहे. फळाच्या अपक्षेने मी अन्नदान कधी केले नाही. परंतु खरच अन्नदानात महिमा असेल तर तुला ह्या पिशाच्च रूपातून मुक्ति मिळेल." पिशाच्च म्हणाला, "धर्मात्मा, भूक खूप वाईट असते. ती सद्सद् विवेकबुद्धी नष्ट करते आपण आपले अन्नदानाचे पुण्य माझ्या पदरी घालून माझे रक्षण केले. अन्नदानाची महिमा जगाला कळावी म्हणून मी ह्या मनुष्य पिशाच्चाच्या शरीरात प्रवेश केला. माझे काम झाले. आता मी जातो."

पिशाच्च गेल्यानंतर गाडीवान बेशुद्ध पडला. थोड्यावेळाने शुद्धीत आल्यावर त्याला सर्व हकीगत कळली. त्याला खूप पश्चाताप झाला. त्याने आपली सारी संपत्ति जमिनदाराच्या सुपूर्द केली आणि तो सूरदासाबरोबर त्याच्या गावी गेला. तेथे अन्नदानात सूरदासाला मदत करु लागला.

जेजे येत त्याला तो अन्नदानाची महिमा सांगायचा आणि म्हणायचा, "भुकेल्या लोकांना अन्न द्या. कष्ट करा, अन्नदान करून आपल्या कमाईचा सदुपयोग करा."

चांदोबा

सोनेरी क्षण

दहा कवट्या

कोशल राज्यात दुष्काळ पडल्यामुळे आदित्य महाराज कपाल मुनींचे सहाय्य मागण्यास गेले.

सोनेरी क्षण

प्रश्नावलि

1. भगवान बुद्ध जेव्हा कोसल राज्यातल्या अरण्यातून जात होते तेव्हा अंगुलीमाल नावाच्या एका भयंकर लुटेऱ्याने त्यांना थांबवले. अंगुलीमालने निश्चय केला कि माझ्या पद्धतिनुसार बुद्धाला मारून टाकून त्याचा अंगठा मी माझ्या गळ्यातील माळेत घालेल. परंतु भगवान बुद्धांनी त्याला प्रभावित केले आणि त्याला त्याची चूक उमगली. बुद्धांनी त्याला सद्मार्गाने जाण्यास प्रोत्साहित केले. तो एक संन्यासी झाला.
अंगुलीमाल ह्या नावाने ओळखल्या जाण्या आधी ह्या लुटेऱ्याचे नाव काय होते?

2. सर्वात पहिल्यांदा ऑस्ट्रेलियामध्ये जाऊन वसति करणारे युरोपियन लोक आपल्याबरोबर एका जनावराला घेऊन गेले. ते जनावर आता देशातील पिकांचे नुकसान करीत आहेत. त्यातल्या त्यात, मुख्यत्वेकरून तिथले शेतकरी आपल्या गाई आणि बकऱ्यांना जो चारा खाऊ घालतात त्या चाऱ्याचे ते नुकसान करीत आहेत. ह्या जनावरापासून आपल्या गवताचे रक्षण करण्यासाठी तेथील शेतकऱ्यांनी आपल्या शेताभोवती मोठे कुंपण बांधले आहे. त्या जनावराचे नाव काय?

3. लंडनच्या व्हिक्टोरिया ॲंड अल्बर्ट म्युझियममध्ये खऱ्याखुऱ्या वाघाच्या आकाराएवढाच एक लाकडात बनवलेला वाघ आहे. हा वाघ एका ब्रिटीश सैनिकाच्या अंगावर मारायला धावून जात आहे असे दाखवले गेले आहे. जवळच असलेल्या खुंटीला फिरवल्यास वाघ डरकाळी मारतो आणि दुःखाने कण्हत असलेला सैनिक हात वर उचलतो. हा वाघाचा लाकडी पुतळा कोणाचा आहे?

4. एका खणात ६ पांढरे, ६ काळे एकूण बारा मोजे आहेत. दिवे गेल्यामुळे खोलीत अंधार झाला. काळे किंवा पांढरे एक जोडी मोजे घेण्यासाठी तुम्हाला किती मोजे घ्यावे लागतील?

5. सोमणची नौका किनाऱ्यावर पोहचली. त्याने जवळच उभ्या असलेल्या हत्तीला बघितले. त्या हत्तीच्या मालकाला तो ओळखत होता. त्याला सोमणने विचारले हत्तीचे वजन किती आहे? त्याने म्हटले 'मला माहित नाही कि त्याचे किती वजन आहे? पण तू मला सांगू शकला तर मी तुला हत्तीवर बसून चक्कर मारायला परवानगी देईन. सोमणकडे, फक्त ५० किलो वजन करू शकण्याइतकीच 'वेईंग मशिन' होती. मग त्याने हत्तीचे वजन कसे मोजले?

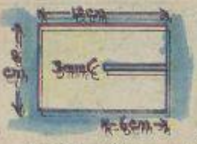

6. एका लोहाराने तोफेचे ८ गोळे तयार केले. वरवर पहाता सर्व एकसारखे दिसत होते. त्यातील सात एकसारख्या वजनाचे होते. एक मात्र इतर गोळ्यांपेक्षा हलका होता. जर तुम्हाला सांगितले कि तराजूच्या दोन पारड्यांमध्ये ठेवून कुठला गोळा हलका आहे हे सिद्ध करा तर तुम्ही काय कराल? कसे सिद्ध कराल?

7. प्राचीन इजिप्तमध्ये मृतदेहांना पुरताना त्यांच्या हातात चांदी आणि तांब्याचे नाणी ठेवीत असत. तुम्हाला माहित आहे असे का करीत होते?

स्नॅपी भेटकार्ड-पाठवा

१२ से.मी. x ८ सें.मी. मापाचा एक पुठ्ठा घ्या. मध्यभागी तीन मि.मी. रुंद खाच आकृतित दाखवल्याप्रमाणे कापा.

६ से.मी. ८ सें.मी. मापाचा अजून एक पुठ्ठा कापा. आणि मध्यभागी चिटकवा.

नंतर चिटकवलेला पुठ्ठा खाचेच्या विरुद्ध दुमडून रबर बँड लावा. ते लूप पट्टे किंवा सैल असू नये.

रबरबँडचा आणि खाचेचा भाग झोडून त्यावर दोन कागद चिकटवा. त्या कागदावर शुभकामना लिहा.

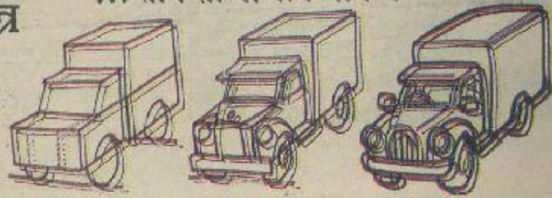
'स्नॅपर' पेक्षा मोठे भेट कार्ड तयार करा आणि आतमध्ये हे 'स्नॅपर' चिकटवा

आता स्नॅपर उलटा दुमडून कार्डमध्ये ठेवा. भेट कार्ड बंद करुन लिफाफ्या-मध्ये घाला. आणि मित्रांना पाठवून त्यांना आश्चर्यचकित करा.

व्हॅन चे चित्र ... तीन सोप्या पायऱ्यांमध्ये

महाभारत

दु:शासनच्या प्रेरणेने दुर्योधन आपले पिता धृतराष्ट्र यांच्याकडे जाऊन म्हणाला, ''पिताश्री, द्यूतामध्ये आम्ही जेकाही जिंकलो ते सर्व तुम्ही घालवलं. युद्धामध्ये पांडव नक्कीच आमचा सर्वनाश करतील. त्यांचे सामर्थ्य अफाट आहे. त्यांना पुन्हा द्यूत खेळण्यासाठी बोलवावे. यावेळी त्यांना द्यूतामध्ये हारवून बारा वर्षांच्या वनवासासाठी पाठवू या. त्यांचा वनवास संपायच्या अवधीत आपण इतर देशातील राजांना वश करुन घेऊ या मग युद्ध झाले तर पांडवांना सळो की पळो करुन सोडता येईल.''

धृतराष्ट्राने या म्हणण्याला मान्यता दिली. भीष्म, द्रोण, विदुर ह्यांनी मात्र सक्त विरोध दर्शविला. गांधारीने सक्त मनाई केली. तिने स्पष्टपणे सांगितले कि ह्यामुळे कौरवांचा सर्वनाश होईल. धृतराष्ट्र आपल्या पत्नीला म्हणाला, ''कुळाचा नाश झाला तरी चालेल पण हे द्यूत थांबवणे आता माझ्याच्याने होणार नाही.'' त्याने द्यूताचे आमंत्रण देण्यासाठी प्रतिकामीला पाठवले.

धर्मराजाला माहित होते की परत द्यूत खेळणे धोक्याचे आहे, तरीसुद्धा आपल्या भावांना आणि परिवाराला घेऊन तो हस्तिनापुरला पोहोचला.

द्यूतास सुरुवात व्हायच्या आधीच शकुनी धर्मराजाला म्हणाला, ''यावेळी खेळल्या जाणाऱ्या द्यूताच्या अटी अशा आहेत - जो हरेल त्याला वल्कलं नेसून बारा वर्षांसाठी वनवास भोगावा लागेल. वनवास संपल्यानंतर एक वर्ष अज्ञातवासात रहावे लागेल. अज्ञातवासाच्या दरम्यानच्या काळात जर ते कोणाला दिसले किंवा प्रगट झाले तर परत बारा वर्षांचा वनवास आणि एक वर्षाचा अज्ञानवास भोगावा लागेल. तेरा वर्षांनंतर आपापला राज्यकारभार सांभाळायचा

अधिकार त्यांना प्राप्त होईल."

शकुनीने सांगितलेल्या अटी ऐकून सभेतील सर्व उपस्थितांमध्ये भीती दाटून आली. काही सभासद क्रोधित झाले. रागाने ओरडून म्हणाले, "धृतराष्ट्र बुद्धिहीन झाला आहे. तो आपल्या पुत्राच्या हातातील कठपुतळी झाला आहे. तो जसा नाचवतोय तसा धृतराष्ट्र नाचतोय."

धर्मराजाने सगळं ऐकून घेतले आणि शकुनीला म्हणाला, "राजधर्माचे पालन करण्याची मी शपथ घेतली आहे. ती शपथ पाळण्यासाठी मी कुठल्याही परिस्थितीत मी वचनबद्ध आहे. मग त्यामागे दुष्टयोजना असल्यातरीही मला द्यूत खेळावेच लागेल कारण तीच राजनीती आणि क्षत्रिय धर्म आहे."

शकुनीने द्यूतास सुरवात करण्यासाठी कवड्या टाकल्या धर्मराज हरला.

अटी प्रमाणे धर्मराज, त्याचे भाऊ आणि पत्नी द्रौपदी वल्कलं नेसून वनवासासाठी निघाले. त्यांना बघून दुःशासन म्हणाला, "बऱ्याच वर्षानंतर पांडवांच्या दुःखद काळाचा प्रारंभ बघायला मिळाला. हे दृश्य बघून माझा जन्म सार्थकी लागला. आता दुर्योधनचा मार्ग मोकळा आहे. त्याला बाधा आणणारे कोणी नाही. आपल्या ऐश्वर्याची घमेंड दाखवून पांडवांनी आमचा अपमान केला. त्यांच्या दृष्टिने आमचे अस्तित्वच नव्हते. आता त्यांचा उचित पराभव झाला आहे. आता ते वनातील प्राण्यांप्रमाणे जगतील. आमच्यासारखे संपन्न, सुखी आणि समर्थ आता इतर कोणीही उरले नाही." मग त्याने द्रौपदीला म्हटले, "पांचाली, ह्या दरिद्री पांडवांबरोबर जाऊन वनातील कष्टमय जीवन जगण्यापेक्षा तू आमाच्यापैकीच कोणाशी विवाह कर आणि सुखाने राजवैभव भोगत आयुष्य घालव."

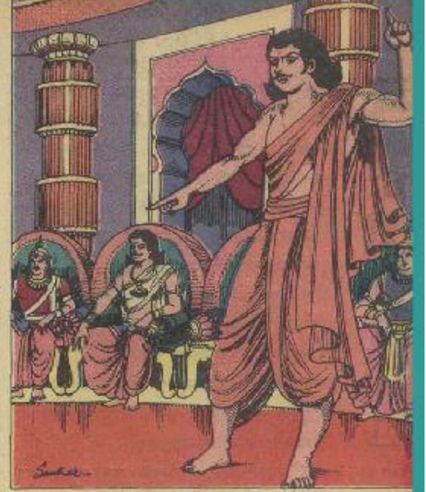
ह्यागोष्टी ऐकल्यावर भीम रागाने उसळून सिंहासारखा गरजला, "अरे नीच, पापी, दुष्टा, शकुनीच्या मायावी बळावर जिंकून जे तोंडाला येईल ते बडबडतोस? जेव्हा युद्धात मी तुझ्या शरीराचे एक एक अवयव तोडून दाखवेल तेव्हा तुला समजेल की आता तू जी बडबड करतो आहेस त्याला माझे उत्तर कसे असेल. केवळ तुझाच नाही, तर तुझ्या आश्रयाला आलेल्या सर्व दुष्ट लोकांचा मी सर्वनाश करेन. त्यांना यमसदनी पाठवेन, ही माझी प्रतिज्ञा आहे."

दुर्योधनाकडे वळून भीम म्हणाला, "अरे मूर्खा, अजून काहीही झालेले नाही. ह्यापुढे बघ, काय घडेल ते. ज्या दिवशी युद्धात मी तुझा संहार करेन तेव्हा ह्या सर्व गोष्टीचं उत्तर तुला मिळेल."

द्यूत कक्षातून बाहेर निघताना मागे वळून त्या सभामंडपात बघत भीम म्हणाला, "लक्षात असू द्या. ह्या पापी दुर्योधनाला मी युद्धात भयंकर प्रकारे मारणार आहे. ह्याचा मित्र असलेला दुराभिमानी कर्णाला अर्जुन मारेल आणि ह्या कपटी शकुनीला सहदेव ! ह्या दुष्टांच्या समूहाचा संहार आमच्याच हाताने होणार आहे. हे विधिलिखित आहे. ते कोणी टाळू शकणार नाही किंवा ह्यांना कोणी वाचवू शकणार नाही." अर्जुनाने भीमाला मध्येच अडवीत म्हटले, "ह्या व्यर्थ बोलण्याने काय मिळणार आहे? चौदा वर्षानंतर जे करणार आहे, ते आत्ताच बोलायची काय आवश्यकता आहे? ते पण जर ह्या दुष्टांनी आपल्याला आपलं राज्य दिले नाही तरच शक्य आहे. मग जर ह्यांनी राज्य दिले नाही तर मात्र तू जे म्हणतो आहेत ते अवश्य होईल. पण आता तू शांत हो, आणि चल."

सहदेवाने शकुनीला म्हटले, "अरे नीच, कवड्यांनी धोका देऊन तू तुझे रूप आम्हाला दाखवलेस. हिम्मत असेल तर युद्धभूमि वर तुझा पराक्रम दाखव. भीमाने म्हटल्याप्रमाणे मी तुझा सर्वनाश करेन. तोपर्यंत तुला जे करायचे आहे ते करुन मृत्यूची वाट बघत बस."

नकुल क्रोधित होऊन म्हणाला, "ज्यांनी

ज्यांनी या सभेत द्रौपदीचा अपमान केला आहे त्यांना कीटकांप्रमाणे चिरडून टाकून मृत्यूदंड देऊ. आम्ही उगीच ह्या गोष्टी बोलत नाही तर खरंच हे करणार आहोत."

अशा प्रकारे पांडवांनी प्रतिज्ञा केल्या. धृतराष्ट्र, भीष्म, कृपाचार्य, द्रोण, अश्वत्थामा, विदुर, संजय ह्या सर्वांचा निरोप घेताना ते म्हणाले, "आपण परत भेटूया."

दुष्ट कौरवांच्या भीतीने बाकी कुणीच काही म्हटले नाही पण विदुराने धर्मराजाला निक्षून सांगितले, "छळ-आणि कपटामुळे हरणाऱ्या व्यक्तिला आपल्या हरण्यावर दुःखी होण्याचे काही कारण नाही. अनमोल हिऱ्याप्रमाणे तुझा एकेक भाऊ आहे. सद्गुणांचा पुतळा असणारी द्रौपदी तुझ्या बरोबर आहे. तुला काहीही कमतरता

भासणार नाही. बंधुप्रेमामुळे तुम्हा भावांमध्ये कधी कोणी फूट पाडू शकणार नाही. तुमच्याविरुद्ध कोणीही जिंकू शकणार नाही. तुमच्या मातेचे आता वय झाले आहे. ती आता तुमच्यासह वनवास भोगू शकणार नाही म्हणून मी तिला माझ्याकडे ठेवून घेतो आणि तिचा सांभाळ करतो. माझं म्हणणं ऐका. तुम्ही निश्चिंतपणे जा. तुमचे कल्याण होवो. परत भेटू या." अशाप्रकारे त्याने शुभचिंतन आणि सदिच्छा व्यक्त केल्या.

धर्मराज विदुराला म्हणाला, "आपण आम्हाला पितासमान आणि गुरुसमान आहात. आमचे हितचिंतक आहात. आपण जे म्हणाल तेच आम्ही करु."

द्रौपदीने अंतःपुरातील कुंती, गांधारी आणि इतर पुण्य-स्त्रियांना नमस्कार केला. कुंती तिला म्हणाली, "तुला तर माहितच आहे कि पतीबरोबर रहाणे हाच स्त्रीधर्म आहे. म्हणून तू उगीच दुःख करु नकोस. जर तू खरोखरीच क्रोधित नजरेने कौरवांकडे बघितले असते तर ते भस्म झाले असते. मला तुझ्या कडून आश्वासन पाहिजे की सहदेवाची विशेष काळजी घेशील. बाकी चारही भावंडं सशक्त आहेत पण सहदेवाची गोष्ट वेगळी आहे. बालपणापासुन तो नाजुक आहे. वनवासातील कष्ट त्याला झेपणार नाहीत. प्रत्येक बाबतीत त्याची काळजी घे. धर्माचा-सत्याचा विजय होईल आणि तुमचेच कल्याण होईल."

रडत-रडत द्रौपदी अंतःपुरातून निघाली. तिचे केस मोकळे सोडलेले होते. कुंती तिच्याबरोबर आपल्या पुत्रांकडे आली. त्यांनी सर्वांनी वनवासाला जाण्यासाठी मुनिवेष परिधान केला होता. त्यांना पाहून दुःखाने विकल झालेली कुंती म्हणाली, "तुम्ही धर्मपरायण आहात. कुठल्याही परिस्थितीत तुम्ही धर्माचा मार्ग सोडला नाही. तरीपण

तुम्हाला वनवासाला जावं लागत आहे. मला माहित नाही, देवांचा आशिर्वाद तुम्हाला न मिळाल्यामुळे की माझ्या उदरी जन्म घेतल्यामुळे तुम्हाला हा दंड भोगावा लागत आहे. तुमची ही दुर्दशा बघण्याच्या भीतीनेच कदाचित तुमचे पिता आणि त्याच्याबरोबर माद्री दिवंगत झाली. ते खरंच भाग्यवान आहेत. मी महाभयंकर पाप केले असावे म्हणूनच हे दिवस बघायला जिवंत राहिले. ह्याच्याआधी पण मी तुमच्या दुःखात कष्टदायी जीवनात सहभागी होते. आता मला एकटीला सोडून तुम्ही जाऊ नका. मला सुद्धा तुमच्याबरोबर घेऊन चला. या परिस्थितीत अनाथांचा रक्षणकर्ता कृष्ण सुद्धा काही करु शकत नाही."

नंतर कुंती सहदेवला म्हणाली, "तू तरी जाऊ नकोस, तू जरी माझ्याबरोबर राहिलास तर मला वाटेल माझे सर्व पुत्र माझ्याबरोबर इथे आहेत," असे म्हणत कुंती व रडू लागली.

विदुराने कुंतीची समजूत काढून तिला आपल्या घरी नेले. पांडवांनी आपल्या मातेला नमस्कार केला आणि ते वनवासाला निघाले. केशसंभार मोकळाच असलेली द्रौपदी पण पांडवांबरोबर निघाली. धर्मराजाने आपला चेहरा कपडयाने झाकून घेतला. आपल्या शक्तिशाली बाहूंकडे बघत भीम जाऊ लागला. अर्जुन जाता जाता रस्त्यावर वाळू भिरकावीत जात होता. नकुलाने आपल्या सर्वांगाला राख फासून घेतली होती. आणि सहदेवाने आपल्या शरीरावर धूळ लावून घेतली.

भीम सगळ्यांच्या पुढे चालत होता. सोबत धौम्य सामगान गात जात होता.

धृतराष्ट्राने विदुराला विचारले, "पांडव वनवासास कसे गेले?" त्यावर विदुरानेकोण-कोण कसे-कसे गेले ते सांगितले.

धृतराष्ट्रने विचारले, "ते असे का गेले?"

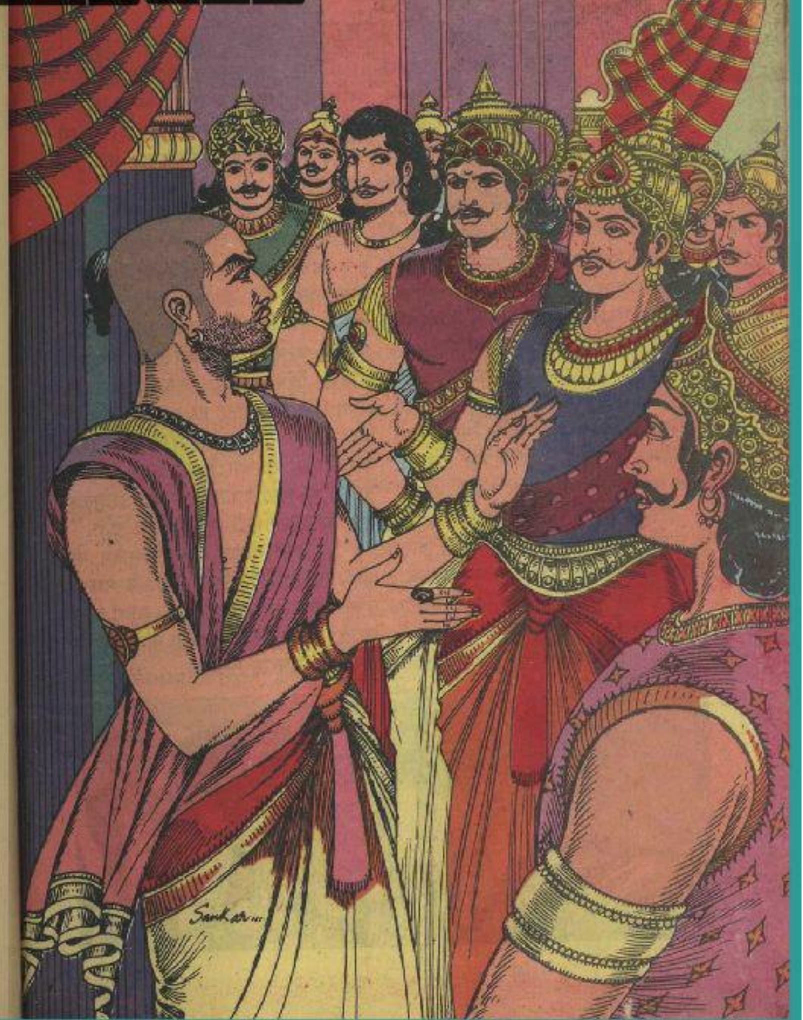

"तुमच्या पुत्राने पांडवांवर घोर अन्याय केला आहे. त्यामुळे धर्मराजाच्या चर्येवर क्रोध दाटला होता. त्याला भीती वाटली की त्याच्या ह्या तीव्र क्रोधित दृष्टिने माणसे जळून भस्म होऊन जातील म्हणून त्याने आपला चेहरा कपडयाने झाकून घेतला होता. भीम जाताना आपल्या हाताकडे बघत गेला कारण त्याच्या मनात तुमच्या पुत्रांचा पराभव करण्याची भावना दृढ झाली होती. अर्जुन सगळीकडे वाळू भिरकावीत जात होता कारण त्याला सांगायचे होते कि जशी वाळू भिरकावीत आहे तसाचा मी बाणांचा वर्षाव करेन. लोकांनी आतापर्यंत नकुलाचे सौंदर्य बघितले होते. म्हणून त्याला वाटले लोक त्याच्याविषयी काळजी करतील की हा येणाऱ्या कष्टांना कसा तोंड देईल? सहदेवाने आपले दुःख लपविण्यासाठी अंगाला माती लावली होती. द्रौपदीने ओले वस्त्र घातले होते आणि केस मोकळे सोडले कारण त्याद्वारे तिने सांगितले की चौदा वर्षानंतर कौरवांच्या सुनांवर हीच दुःस्थिती येईल आणि त्यापण अशाच विलाप करतील. धौम्यच्या हातात कुशाग्र होते. हा भविष्यकाळात होणाऱ्या युद्धात मृत्यू होणाऱ्या मानवांच्या अंतक्रियेचा संकेत आहे. हे स्पष्ट करण्यासाठी तो सामवेदातील यमाला प्रसन्न करण्याचे श्लोक म्हणत होता. राजन् तुझ्या दुर्बुद्धिमुळेच भवितव्यात कौरवांचा विनाश होणार आहे."

पांडव गेल्यानंतर दुर्योधन, दुःशासन, कर्ण, शकुनी हे चौघेजण द्रोणाचार्यांकडे गेले आणि त्यांना म्हणाले, "गुरुवर पांडवांकडून प्राप्त झालेल्या राज्यावर तुम्हीच राज्य करावे. त्यासाठी तुम्हीच योग्य आहात. तुमच्या शिवाय दुसरा कोणीही ह्या राज्यपदासाठी योग्य वाटत नाही."

द्रोणाचार्य म्हणाले, "पांडवांना हरवणे हे फारच असाध्य कार्य आहे. परंतु मी दुर्योधनालासुद्धा सोडू शकत नाही. कारण त्याची माझ्यावर अपार भक्ति आहे. पांडव नियमांप्रमाणे नक्कीच युद्ध करायला येतील. द्रुपदाचा मी पराभव केला होता पण त्याच्याकडे आता माझा पराभव करणारा यज्ञपुत्र आहे. त्याचप्रमाणे त्याला अर्जुनाला योग्य अशी यज्ञ-कन्या सुद्धा प्राप्त झाली. धृष्टद्युम्न, द्रौपदीच्या विवाहामुळे पांडवांकडून आहे. त्याशिवाय श्रीकृष्णसुद्धा पांडवांच्या बाजूनेच आहे. आणि अर्जुनासारखा रथी-महारथी निःसंशय ह्या भूतलावर नाही. माझा

मृत्यू धृष्टद्युम्नच्या हस्ते होईल हे तर सगळ्यांनाच माहित आहे. ह्या सगळ्याला जवाबदार तुम्ही आहात. मला नको तुमचे राज्य आणि राजवैभव ! तुम्हाला जर करता येत असेल तर करा परोपकार आणि धर्माने, नीतीने वागून दाखवा. तुम्हाला जर क्षणभंगूर सुख हवे असेल तर हे चौदा वर्षे भरपूर उपभोग घ्या. सुख सागरात मनसोक्त डुंबा. त्यानंतर कौरवांचा विनाश निश्चित आहे."

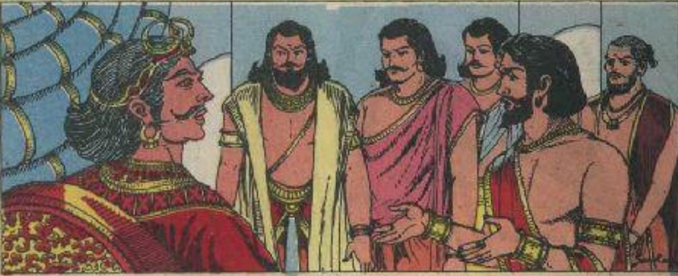
धृतराष्ट्राने जेव्हा हे ऐकले तेव्हा तो मनातून भयभीत झाला आणि विदुराला म्हणाला, "विदुर, द्रोणाचार्य म्हणतात त्यात तथ्य आहे. तू आत्ताच अरण्याकडे जा आणि पांडवांना परत घेऊन ये. जर त्यांनी परत येण्यास नकार दिला तर त्यांना सांग सन्मान झाल्यावर परत या." त्याचे मन तडफडत होते आणि तो दीर्घ सुस्कारे टाकत होता.

तेव्हा संजय धृतराष्ट्राला म्हणाला, "राजन्, हे संपूर्ण राज्य जिंकून पांडू ने तुम्हाला दिले. त्याविषयी तुमच्या मनात कृतज्ञता नाही. कपटाने तुम्ही षड्यंत्रे वापरून त्यांच्या पुत्रांना वनात पाठवले. आपले सर्वस्व घालवून सुद्धा ते न बोलता वनवासाला गेले. आता कशाची चिंता करायचे काय कारण आहे?"

"चिंता करु नको तर काय करु? पांडव अतिरथी आहेत. युद्ध-विद्येत निपुण आहेत. अजिंक्य आहेत. अशा महायोद्धयांबरोबर मी शत्रुत्व पत्करले. आता चिंता करु नको तर काय करु?

"हे शत्रुत्व तर आपण स्वःहून पत्करले. पितामह भीष्म, गुरु द्रोण, मंत्री महोदय विदुर हे सर्वजण तुम्हांला सावध करीत होते परंतु आपण दुर्लक्ष केले. आपल्या पुत्रांना तर बुद्धि आणि लाज दोन्हीही नाही. प्रतिकामीला पाठवून भरसभेत द्रौपदीला हजर व्हायला लावले, तिचे वस्त्रहरण करुन तिचा घोर अपमान केला. आता हा तुमच्या कुळाला शाप आहे. विनाशकाले विपरीत बुद्धि! देव-देवता सुद्धा तुमच्या विरुद्ध झाले आहेत. तुमचा अंतकाळ जवळ आला आहे म्हणूनच तुम्हाला अन्यायसुद्धा न्याय वाटला होता."

"हो, पुत्र-मोहात अडकल्यामुळेच मी कोणाचेही म्हणणे मानले नाही. जे माझ्या पुत्राला हवे होते तेच मी केले. आता काय करावे? आता देवच आम्हांला यातून वाचवू शकतो," धृतराष्ट्र म्हणाला. -क्रमशः

कारंज

मुंबई जवळच एक बेट आहे 'कारंजिया.' इथे बहुतेक सर्वत्र आढळणाऱ्या वृक्षाला ह्या बेटाच्या नावावरुनच नाव देण्यात आले आहे. 'कारंज' हिन्दी, गुजराथी मध्ये सुद्धा ह्या झाडाला कारंज असेच म्हणतात. बंगालीमध्ये 'कांजी' म्हणतात. तमिळमध्ये ह्या वृक्षाला 'पांगं' किंवा 'पुंकु' तर तेलगु आणि मल्याळम् भाषेत ह्याला 'पुंगु' म्हटले जाते. जीवशास्त्रात ह्या वृक्षाला 'पोंगामया पिन्नाटा म्हटले जाते. मल्याळम् मध्ये अगदी वेगळे असे आणखी एक नाव आहे 'उन्ने'.

हे वृक्ष जास्तीत जास्त प्रमाणात समुद्रकिनारी आढळुन येतात. वाळुमय नदीकाठी किंवा ओढयाच्या काठी ही झाडे जास्त चांगली वाढतात. फांद्या पसरल्यावर मुकुटासारख्या दिसतात. झाडाचे खोड फार खडबडीत असते. हे झाड वर्षाचे बारा महिने हिरवेगार असते. फिक्कट हिरव्या रंगाच्या प्रत्येक फांदीमध्ये ५, ७, ९ या संख्येने पाने असतात. पाने रुंद अंडाकृती आणि टोकदार असतात. लाकडी कपाटांना वाळवी लागू नये म्हणून ह्या झाडाच्या सुकलेल्या पानांचा उपयोग होतो. ह्या झाडाच्या फुलांचा रंग पांढरा असतो पण त्यावर फिक्कट लाल आणि वांगी रंगाच्या रेषा असतात. एप्रिल-जूनच्या सुमारास ह्या झाडाला फुले येतात. सकाळी ह्या झाडांच्या फुलांचा सडा पडला म्हणजे असे वाटते, सुंदर गालिचा अंथरला आहे. फळ सुकल्यानंतर लाकडासारखे दिसते. दोन्ही बाजूला टोकांकडे निमुळते असते. फळ गुच्छाच्या रुपात न येता एकेकच येते. हे झाड बहुतेक रस्त्याच्या कडेला सावलीसाठी म्हणून लावले जाते.

आपल्या देशातील ऋषि-मुनी

अकृतव्रण

महर्षि परशुरामाचे अनेक शिष्य होते. त्यापैकी एक अकृतव्रण जो नेहमीच गुरुबरोबर असे. आणि सतत गुरुची सेवा करित असे.

एकदा जेव्हा परशुराम जंगलामधून जात होते तेव्हा एका गुहेतून त्यांना केविलवाणा आवाज ऐकू आला. त्यांनी आत जाऊन बघितले. एक ऋषिकुमार त्या गुहेच्या भींतिला घट्ट धरुन केविलवाण्या स्वरात रडत होता आणि अगदी थोड्याच अंतरावर त्याच्यावर तुटून पडायला वाघ अगदी तयारीत उभा होता. एका क्षणाचाही विलंब न करता परशुरामांनी बाणाने वाघाला मारले.

दुसऱ्याच क्षणी त्या मृत वाघाच्या शरीरातून एक गंधर्व प्रगट झाला आणि परशुरामाला प्रणाम करुन म्हणाला, "तुमच्या कृपेमुळे मी आज शापमुक्त झालो आहे. मी तुमचा सदैव आभारी राहिन." असे म्हणून तो अदृश्य झाला. मग ऋषिकुमारने परशुरामांना साष्टांग नमस्कार केला आणि म्हणाला "मुनिवर आज तुमच्या दयेमुळे मी अकृतव्रण उभा आहे." मग परशुरामांनी त्याला आर्शिवाद देऊन आपला शिष्य बनवले. परशुरामांनी त्याला वेद-वेदांत तर शिकवलेच पण या व्यतिरिक्त निरनिराळ्या शस्त्र आणि शस्त्रांचे शिक्षण दिले.

कुरुवीर भीष्मांनी सुद्धा परशुरामांकडे विद्याभ्यास केला. एकदा भीष्म काशीच्या राजाने घोषित केलेल्या स्वयंवरास उपस्थित होण्यास गेले. तेथील राजकुमारांना हरवून भीष्मानी आपल्या भावासाठी, म्हणजेच विचित्रवीर्यसाठी काशी राजाच्या तीनही कन्या, अंबा, अंबिका आणि अंबालिका, ह्यांना आपल्या राज्यात आणले. परंतु जेव्हा अंबा ने सांगितले की ती साल्वराजावर प्रेम करते तेव्हा भीष्मांनी तिला जाऊ दिले. पण नंतर साल्वराजाने तिच्याशी विवाह करण्यास नकार दिला तेव्हा ती परत आली आणि विचित्रवीर्यबरोबर विवाह करण्याची इच्छा व्यक्त केली. विचित्रवीर्यला हा प्रस्ताव मंजूर नव्हता. तिच्यामते तिच्यावर ही परिस्थिती आणण्यास भीष्मच कारणीभूत आहे. म्हणून अंबा भीष्माकडे गेली आणि तिच्याबरोबर विवाह करण्यास विनविले. पण भीष्मांनी आजन्म ब्रह्मचर्यत्वाचे व्रत घेतले असल्यामुळे त्यांनी आपली अशक्यता व्यक्त केली.

भीष्मचा बदला घेण्यासाठी अंबाने बऱ्याच राजकुमारांकडून सहाय्य मागितले. पण भीष्माविरुद्ध लढण्यास कोणीही तयार नव्हते. शेवटी अंबा परशुराकडे गेली आणि आपली जीवनकहाणी ऐकवली. परशुराम अंबाला घेऊन भीष्माकडे गेले आणि भीष्माला तिच्याशी विवाह करण्यास सांगितले.

तुम्हाला माहित आहे का?

१. "डेड सी" किती खोल आहे?
२. ऑलिंपिकच्या झेंड्यात निरनिराळ्या रंगाची सात वर्तुळं आहेत. ते सात रंग कोणते?
३. झाडांचा विकास मोजण्याच्या एका साधनाचा शोध एका भारतीयाने लावला. त्या भारतीयाचे नाव काय?
४. १९०६ मध्ये नोबेल पुरस्कार प्राप्त झालेल्या वैज्ञानिकाला आठ शिष्य आहेत. नंतर या आठही शिष्यांना हाच पुरस्कार मिळाला. या विशिष्ट वैज्ञानिकाचे नाव काय?
५. राजा आंधळा आहे, म्हणून राणीने सुद्धा आपल्या डोळ्यांवर पट्टी बांधली. ह्या राजा आणि राणीचे नाव काय?
६. 'देशबंधु' 'दीनबंधु' या नावाने संबोधले जाणारे व्यक्ति कोण?
७. रोमन लोक घुबडाला विनाशाचे चिन्ह मानायचे. मग माशीविषयी त्यांचे काय मत होते?
८. भारताच्या राष्ट्रीय झेंड्याची रूप-कल्पना मॅडम भिकाजी कामा ने केली. अमेरिकेच्या झेंड्याची रूप-कल्पना कोणाची?
९. वाघ राष्ट्रीय प्राणी म्हणून केव्हा निवडला गेला?
१०. 'उडती तबकडी' पहिल्यांदा केव्हा दिसली?
११. इटलीच्या प्रथम महिला डॉक्टरने आणखी एका क्षेत्रात विशेष काम केले आहे. त्या महिला डॉ.चे नाव काय?
१२. कोणत्या (कुठल्या) जेलमध्ये असताना पं. जवाहरलाल नेहरुनी 'डिस्कव्हरी ऑफ इंडिया' हा ग्रंथ लिहिला?
१३. 'पिपल्स रिपब्लिक ऑफ चायना' ची घोषणा माओ-से-टुंग ने केव्हा केली?
१४. 'टेंपल ऑफ हेवन' कुठे आहे?
१५. सम्राट अकबरचा महसूल मंत्री कोण होता?

उत्तर

१. ३९५.९ मीटर
२. निळा, पिवळा, हिरवा, लाल, काळा. सर्व देशाच्या झेंड्यात ह्यापैकी एक रंग तरी असतोच.
३. जगदीश चंद्र बोस.
४. जे.जे. थॉमसन्.
५. धृतराष्ट्र आणि गांधारी - महाभारतामध्ये.
६. देशबंधु - सी.आर.दास दीनबंधु - सी.एफ. अँड्रूस
७. भाग्याचे चिन्ह
८. फिलाडेल्फिया ची 'बेट्सी रॉस'. ती बायकांचे कपडे शिवत असे.
९. १९७२ मध्ये.
१०. २४ जून १९४७.
११. मारिया मॉंटेसरी - प्रसिद्ध शिक्षणशास्त्र. त्यांचेच नाव काही शिक्षण क्रमाला देण्यात आले आहे.
१२. अहमदनगरचा भुईकोट किल्ला.
१३. १९४९ सप्टेंबर, २१.
१४. बीजिंग - चीनची राजधानी.
१५. तोडरमल.

सोनेरी क्षण प्रश्नावलि - २ चे उत्तर.

१ अंकोर- राजा विजयवर्मा आणि त्याच्या वारसदारांनी अंकोर हे नगर निर्माण केले. ३०० वर्षांपर्यंत हे वैभवशाली होते. पण शासक आणि जनता ह्यांनी हे नगर सोडल्यामुळे तेथे झाडंझुडपं वाढून जंगल तयार झाले. जवळजवळ ५०० वर्षांनंतर हेन्री मौहार नी या नगराचा शोध लावला. खाली दाखवलेली मूर्ति गरुडाची आहे.

२ कुठेही नाही. दोदो पक्ष्याचा नाश जवळजवळ २०० वर्षांपूर्वी झाला.

३ ह्या क्रमात दाखवले गेलेले सगळेच अंक एकनी सुरुवात होणाऱ्या विषम संख्यांच्या उलट्या प्रतिमा आहेत.

४ 'तमाशा' - महाराष्ट्रातील प्रसिद्ध गाणे आणि नृत्य.

५ मासा - अंदमानचे लोक माशांची शिकार धनुष्य बाणाने करतात.

६ एका तासानंतरसुद्धा मूर्ति पाण्याच्या वरच राहिल. पाण्याची पातळी वाढल्यावर नौकासुद्धा वर होईल.

पिशाच्चांचा स्वयंपाकी

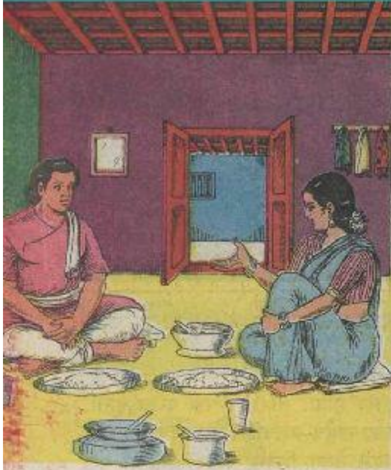
शिव श्रीमंतांच्या घरी नेहमी किंवा शुभकार्यांच्या वेळी स्वयंपाकाचे काम करुन आपले पोट भरीत असे. सीता ही त्याची एकुलती एक मुलगी होती. ती पाच वर्षांची असतानाच तिची आई मरण पावली. एखाद्याच्या घरी जेव्हा तो कामाला जात असे तेव्हा तो आपल्या मुलीलासुद्धा बरोबर नेत असे. वडिल स्वयंपाक करायचे आणि मुलगी ते नीट लक्षपूर्वक बघायची. दोघेही एकवेळचे जेवण तेथेच जेवायचे आणि दुसऱ्या वेळच्या स्वयंपाकासाठी शिधा बांधून घरी आणयचे. ज्या दिवशी कुठे काम नसे त्या दिवशी शिव स्वतः स्वयंपाक करुन आपल्या मुलीला प्रेमाने स्वतः भरवीत असे. काही वर्ष हाच दिनक्रम चालू राहिला. पण सीता स्वयंपाक करण्याच्या बाबतीत उत्साही नव्हती.

रामू हा शिवच्या मित्राचा एकुलता एक मुलगा होता. तो मित्र पण गरीब होता. जेव्हा रामूचे आईवडिल एका दुर्घटनेत मृत्यू पावले तेव्हा शिवने रामूला आपल्या घरी आणून ठेवले. तो त्यांच्या घरी राहू लागला. थोड्याच दिवसांत रामूने स्वयंपाकाचे सर्व काम शिकून घेतले. शिवला बसायला सांगून त्याचे काम तो स्वतःच त्याच्या देखरेखीखाली करीत असे.

रामू, शिवला खूपच आवडू लागला. एक दिवस शिव म्हणाला, "अरे रामू, सीता जन्मल्याबरोबर आम्ही मित्रांनी ठरवले होते की सीते चा आणि तुझा विवाह करायचा. तुमचा दोघांचा विवाह झाला कि मी निश्चिंत होईन."

सीता दिसायला सुंदर असल्यामुळे रामूच्या मनात भरली होती. तो तिला प्रेम करु लागला होता. त्यामुळे त्याने आनंदाने शिवचा प्रस्ताव स्वीकारला. तो शिव ला

सीताराम

म्हणाला, "जशी तुमची इच्छा."

त्यानंतर दोन महिन्यांनी रामू-सीताचा विवाह झाला. पण त्यानंतर वर्षभरातच शिव स्वर्गवासी झाला. आता स्वयंपाकाचे काम आणि पितृहीन सीतेची काळजी ही जवाबदारी रामूला एकट्याला पार पाडावी लागत होती. रुचकर जेवण जेवायची चटक लागलेली सीता जेव्हा जेवायला बसायची तेव्हा म्हणायची, "वांग्याच्या भाजीला तिखट कमी आहे, नारळाची चटणी चांगली आहे, पण त्यात चिंचेऐवजी लिंबू पिळले असते तर जास्त चांगली चव आली असती. असं न करता तसं केले असते तर चांगलं झालं असतं" अशा अनेक चुका काढायची किंवा नावं ठेवत रहायची.

आरामात बसून आयतं खाणाऱ्या सीतेच्या ह्या फालतू बोलण्यामुळे रामू नाराज होत असे.

एकदा रामूला वाटले, आज आपला वाढदिवस आहे तर आज आपल्या आवडीचे पदार्थ खावे. आजचा स्वयंपाक सीतेने स्वतः करावा अशी त्याची इच्छा होती. पण डोकेदुखीचे निमित्त करुन तिने त्याची इच्छा टाळली. मग रामूने विचार केला, मी रोज स्वयंपाक तर करतोच आहे, आज पण करुया. पण आज मी माझ्या आवडीचेच पदार्थ करुन खाणार !

त्याच्या इच्छे प्रमाणे त्याने स्वयंपाक केला. सीता जेवायला आली. एकेका पदार्थाची चव घेत म्हणाली, "हे काही तेवढे रुचकर झाले नाही, याच्यात मीठ जस्त आहे. ते आंबट आहे, मला वाटते ह्याच्यात साखर जरा जास्तच झाली आहे."

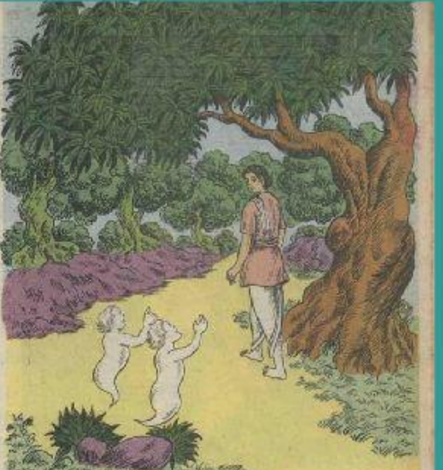
स्वतः आवडीचे पदार्थ करुन मोठ्या उत्साहाने खायला बसलेल्या रामूने जेव्हा आपल्या पत्नीचे बोलणे ऐकले तेव्हा तो नाराज झाला. तिचे बोलणे त्याला काट्याप्रमाणे बोचू लागले आणि तिचा रागही आला. ताबडतोब पुढ्यातील ताट सरकवून जोरात ओरडून तो म्हणाला, "अग महामाये, आजपर्यंत तुझ्यावर दया येऊन मी चुपचाप सगळे सहन केले. इथून पुढे माझ्याच्याने हे सहन होणार नाही. स्वयंपाक करुन तुला खाऊ घालण्यापेक्षा जंगलात जाऊन भूत-पिशाच्चांना खाऊ घालणे बरे. त्यात जास्त आनंद मिळेल. आत्ताच मी निघून जातो. इथून पुढे तू खा नाहीतर उपाशी रहा मला त्याच्याशी काही घेणंदेणं नाही" असे म्हणून त्याने हात धुतले आणि कुडता घालून बाहेर निघून गेला.

पतीला एवढं रागावलेले सीताने कधी बघितले नव्हते. ती खूप घाबरुन गेली. उठून बाहेर जाऊन बघितले तर गल्लीच्या कोपऱ्यावरुन वळून तो दिसेनासा झाला होता. आता काय करायचे? तिने हात धुतले आणि बिछान्यावर बसून रडू लागली.

क्रोधित रामू रागाच्या भरात चालत जंगलात येऊन पोहोचला. थोडे अंतर असेच चालत गेल्यावर त्याला किचकिच किचकिच असा आवाज ऐकू आला. त्याला वाटले माकडांची टोळी असावी. मागे वळून बघताच दोन पिशाच्चे त्याच्यासमोर प्रगट झाली. किचकिच करत हसत ती म्हणाली, "मोठ्या प्रेमाने इथे आलेल्या स्वयंपाक्याचे पिशाच्चलोक स्वागत करीत आहेत."

रामू डरपोक नव्हता म्हणून पिशाच्च्यांना बघून तो किंचितसुद्धा घाबरला नाही. तो म्हणाला, "मी तुमच्यासाठी थोडाच आलो आहे? तुम्हाला कसे माहित कि मी स्वयंपाक करतो?"

रामूच्या ह्या प्रश्नावर हसत हसत पिशाच्च म्हणाले, "हेच तर आमचे विशेष आहे. आज मध्यरात्री आमच्या यजमानाच्या मुलीचा विवाह मोठ्या प्रमाणावर संपन्न होणार आहे. नेहमीच्या स्वयंपाकाच्या कार्यक्रमात बदल व्हावा ही आमची इच्छा आहे. पिशाच्च स्वयंपाक्याऐवजी मानवी स्वयंपाकी आम्हाला हवा आहे. आता तू आमच्या मागे मागे ये. आम्ही तुला

आमच्या यजमानाकडे घेऊन जाऊ."

त्यानंतर ते पिशाच्च अंधारात त्याला दाट झाडीच्या मागे घेऊन गेले आणि आपल्या यजमानासमोर उभे केले. पिशाच्चांनी सांगितल्यानंतर यजमानाला कळले कि रामू कोण आहे. मग त्यांचा यजमान त्या स्वयंपाक्याला म्हणाला, "ए स्वयंपाक्या, ह्या लग्नकार्यात स्वयंपाकाची पूर्ण जवाबदारी तुझ्यावर आहे. स्वयंपाक मुलाकडच्यांना आवडला तर तुला पुष्कळ भेटवस्तु मिळतील."

रामू मोठ्या गर्वाने म्हणाला, "भेटवस्तुंचे राहू द्या पण स्वयंपाकाला आवश्यक असलेल्या वस्तुंची व्यवस्था होईल कि नाही?"

त्याच्या गर्वाचा त्या यजमानाच्या

पत्नीला खूप राग आला. ती म्हणाली, "काहीही कमतरता नाही. ह्या कार्यासाठी सर्वोत्तम मिठाई आणि इतर पदार्थ बनवावे लागतील. तुला आम्हा पिशाच्चांच्या पक्वानांविषयी काही माहिती आहे का? मी सांगते, ऐक. आम्ही तूर डाळ आणि उडीद डाळ एकत्र करुन पुरण तयार करतो आणि त्याच्या पुऱ्या बनवतो. मुगांच्या डाळीत मेथी घालून वडे तयार करतो. अशा प्रकारे स्वयंपाक करुन स्वादिष्ट भोजन दिलेस तर काही होणार नाही तुझी सगळे स्तुति करतील आणि भेटवस्तु देतील. जर तू असे करण्यात यशस्वी झाला नाहीस तर तुझे तुकडे-तुकडे करुन तिखट-मीठ लावून आमच्याशेजारच्या मांसाहारी पिशाच्चांना जेवायला देऊ. तेव्हा सावधान ! त्यांचे हे बोलणे ऐकून रामू भयंकर भयभीत झाला. त्याला आता मात्र पिशाच्चांची खूप भीती वाटू लागली. पण ह्या परिस्थितीत तो काय करु शकणार होता? पिशाच्चिणीने सांगितल्याप्रमाणे त्याने तूरडाळ आणि उडीद डाळ भिजवून वाटले. पुरणाच्या पुऱ्या केल्या. मग वडे बनवले. आणि थकून भागून तो दूर जाऊन बसला. त्याचा थोडा डोळा लागला. इकडे पिशाच्चांचे लग्न सुरु झाले. तिसरा प्रहर संपत आला तेव्हा कुठूनतरी अजून पुष्कळ पिशाच्चे आली त्यांच्या कर्कश आवाजाने रामूला जाग.आली.

नवरा मुलगा रामूने केलेला स्वयंपाक खात म्हणाला, "पुरणाच्या पुऱ्या आणि वडे खूपच रुचकर आहेत. कोणी बनवले?" यजमान पिशाच्च मोठया ऐटीत म्हणाले, "स्वयंपाक करण्यासाठी एका मानवाला बोलावले, त्यानेच हे सर्व बनवले.

नवरामुलगा म्हणाला, "त्या मानवाला तुम्ही तुमच्या मुलीबरोबर आंदण म्हणून द्यावे अशी माझी इच्छा आहे."

यजमान पिशाच्चाने आनंदाने म्हटले, "त्यात काय विशेष? जरुर पाठवेन." त्याने बाजूच्या दोन जणांना रामूला बोलावून आणण्यास सांगितले.

हे सगळे ऐकून रामू थरथर कापू लागला. आणि मनाशीच बडबड करु लागला, "अरे देवा आता मी काय करु?" देवाचे नाव काढल्याबरोबर त्याला हनुमानाची आठवण आली. तो रोज हनुमानच्या मंदिरात जात असे आणि तिथे हनुमान चालीसा ऐकत असे. पण त्याला त्याची पहिली, ओळ तेवढीच आठवत होती. ती पण 'श्री आंजनेय' त्याच्याकडे पळत येणाऱ्या पिशाच्चांकडे त्याने मोठ्या नाराजीनेच बघितले. डोळे बंद केले आणि हात जोडून 'श्री आंजनेय' म्हणत जोर जोराने ओरडू लागला. तीच ओळ परत परत म्हणू लागला.

पाच मिनिट सतत तीच ओळ म्हंटल्यावर त्याला जाणवले कि तिथे कोणी नाही. सगळं सुनसान आहे. त्याने डोळे उघडून बघितले. कुठेही पिशाच्चांचे नामोनिशाणसुद्धा नव्हते. सुर्योदयपण होत आला होता.

खूप आनंदित होत त्याने ओरडून म्हटले 'श्री आंजनेय' आणि घराकडे जाऊ लागला. जेव्हा तो जंगल पार करुन गावाच्या सरहद्दीपर्यंत आला तेव्हा खाली मान घालून चालत येत असलेली सीता त्याला दिसली. "कुठे चालली आहेस?" त्याने आश्चर्याने विचारले.

पतीचा आवाज ऐकू येताचं तिने वर मान करुन बघितले. आश्चर्य आणि आनंदाने रडत ती रामू जवळ आली. पत्नीला शांत स्वरात रामू म्हणाला, "रडू नकोस सांग तर खरं की तू जंगलाच्या दिशेने का चालली होतीस?"

"तुमच्यासाठीच येत होते. तुम्हीच म्हणालात कि जंगलातील पिशाच्चांना स्वयंपाक करुन खाऊ घालणे चांगले. म्हणून मला वाटले तुम्ही नक्कीच जंगलात असाल." पदराने डोळे पुसत पुसत सीता म्हणाली.

तिचे बोलणे ऐकत दीर्घ श्वास घेऊन रामू म्हणाला, "ती इच्छा पण पूर्ण करुन घेतली. त्या मूर्ख पिशाच्चांना स्वयंपाक करुन देण्यापेक्षा तुला जेवण वाढणे परवडले."

सीताने लगेच आपल्या पतीचा हात पकडून म्हटले, "इथून पुढे मी केलेला स्वयंपाकच खायचा. तुम्ही बाहेर स्वयंपाकाच्या कामाला जाल तेव्हापण मी तुमच्याबरोबर येऊन तुम्हाला मदत करेन."

पत्नीच्या बोलण्यावर खुश होत घरी जाताना रामूने स्वतःच्या अनुभवाबद्दल सांगितले. शेवटी दोघे घरी पोहोचले. मग सीता म्हणाली, "बरं झालं, आंजनेय स्वामींच्या कृपेने तुम्ही वाचला. नाहीतर माझे काय झाले असते?" असे म्हणत तिने मंगळसूत्र डोळ्यांना लावले.

नंतर दोघेही सुखाने संसार करु लागले.

सोमनाथाची मूर्खता

सोमनाथ भुवनगिरीहून रामगिरीला जात होता. रस्ता जंगलामधून असल्यामुळे चोरांची भीती होती, म्हणून त्याने बरोबर एक मोठी काठी घेतली होती. जेव्हा तो जंगलाच्या मध्यभागी पोहोचला तेव्हा झाडामागे लपलेले चार धट्टकट्टे चोर त्याला सामोरे आले आणि त्याला अडवलं. सोमनाथने मोठ्या धैर्याने त्यांचा सामना केला. झालेल्या मारामारीत चोर आणि सोमनाथ पण जखमी झाले पण कसंतरी करुन अखेरीस चोरांनी सोमनाथाला पकडून झाडाला बांधले. त्यांनी त्याची पूर्ण तपासणी केली त्यांना फक्त तांब्याची दहा नाणी मिळाली.

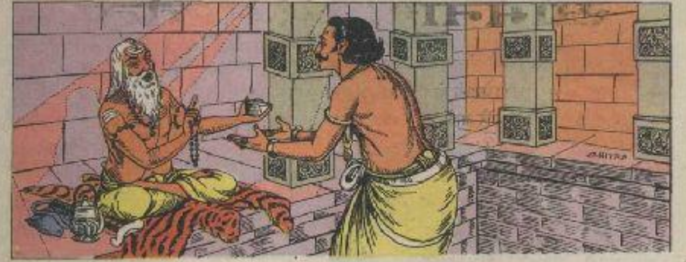
मग मात्र चोरांचा सरदार निराश होऊन म्हणाला, ''इतकी मोठी काठी घेऊन येताना तुला पाहुन आम्हाला वाटलं कि तुझ्याकडे पुष्कळ जडजवाहिर असेल. आधीच माहित असतं कि तुझ्याकडे फक्त तांब्याची दहा नाणी आहेत तर आम्ही तुझ्याकडे आलोच नसतो; आणि तुझ्याकडून जखमी पण झालो नसतो'' दुखण्यामुळे कण्हत तो म्हणाला.

चारी चोरांकडून मार खाऊन सोमनाथ पण बराच जखमी झाला होता. तो कण्हत म्हणाला, ''मी ऐकून होतो की चोर खूप हुशार आणि चतुर असतात. लुटलेल्या माणसाची अगदी कसून तपासणी करतात. तुम्ही तर नुसतेच तगडे पहिलवान आहात पण तुम्हाला थोडी सुद्धा अक्कल नाही. तुम्ही तर माझ्या डोक्याच्या पगडीला विसरुन गेला. मला सुद्धा आधीच असतं की तुम्ही माझ्या पगडीला शिवणारसुद्धा नाही तर मी पण तुमच्याकडून जखमी झालो नसतो.''

चोरांनी लगेच त्याची पगडी काढली. त्यातील लपवून ठेवलेली चांदीची नाणी घेतली आणि निघून गेले.

- रामकृष्ण

चांगुलपणाचे फळ

आनंदपुरा कांतिवर्मा नावाचे एक गृहस्थ रहात होते. सगळी सुखं होती पण त्यांना मूलबाळ नव्हते त्यामुळे ते खूप दुःखी होते.

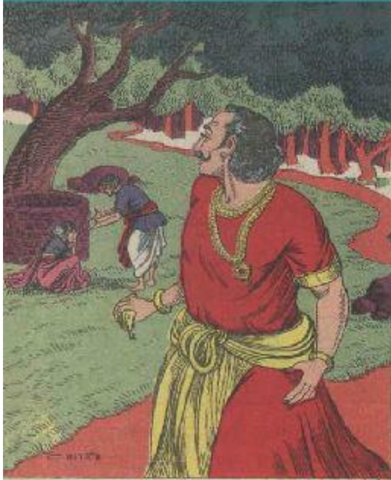
एकदा त्या गावात एक साधु आला. तो सतत भ्रमण करीत असायचा. कुठल्याही गावात तो तीन दिवसांपेक्षा जास्त मुक्काम करायचा नाही. त्याच्याकडून प्रसाद घेण्यासाठी खूप गर्दी असायची. त्याच्या प्रसादाच्या महिम्यावर लोकांचा अपार विश्वास होता.

कांतिवर्मा त्या साधुला भेटला. त्याला आपल्या मुलं नसल्याचे दुःख सांगितले. त्यावेळी त्याच्या हातात दुधाने भरलेला ग्लास होता. त्यातील थोडे दूध एका द्रोणात ओतून कांतिवर्माला देत साधु म्हणाला, ''हे दूध जर तुझ्या पत्नीने एकाच घोटात संपवले तर तुझ्या मनातील इच्छा पूर्ण होईल.

घरी आल्यावर कांतिवर्माने तो द्रोण आपल्या पत्नीला दिला आणि म्हणाला, ''हे एकाच घोटात संपव.'' कांतिवर्माच्या पत्नीने ते देवघरात नले. त्याचा देवाला नैवेद्य दाखवला मग तो द्रोण डोळ्याला लावला आणि दूध दोन घोटात संपवलं.

मग ती गर्भवती झाली. तिला दोन मुली झाल्या. दोन्ही मुली खूप सुंदर होत्या. पण जेव्हा त्या जमिनीवर रांगायला लागल्या तेव्हा कळले की त्यांचा एक-एक पाय थोडा अधु आहे. नंतर अपंग असल्यामुळे त्या दोघी व्यवस्थित चालू शकत नव्हत्या.

कांतिवर्माने ह्यावर उपाय करण्यासाठी पाण्यासारखा पैसा खर्च केला परंतु काहीही उपयोग झाला नाही. दोघी मुली नक्षत्रासारख्या सुंदर होत्या पण स्वतःचे अपंगत्व त्यांच्या मनात सलत होते. 'कोणी वरेल का', ही भीती सतत त्यांच्या मनात असायची. मुलगा अपंग असता तर चाललं

असतं पण ह्या मुली होत्या. पण तरीसुद्धा कांतिवर्मा आपल्या मुलींचा सांभाळ उत्तमरित्या करीत होता.

बारा वर्षांनंतर तो साधु परत त्या गावी आला. कांतिवर्मा त्या साधूच्या दर्शनास गेला आणि म्हणाला, "स्वामी तुमच्या आशीर्वादाने मला दोन मुली झाल्या. पण त्या अपंग आहेत. मला त्यांच्या भवितव्याच्या कल्पनेनेसुद्धा भीती वाटते. माझ्यावर कृपा करा आणि त्यांचे हे अपंगत्व दूर करा." विनम्रपणे कांतिवर्म्याने साधुला विनंति केली. डोळे बंद करुन थोडा वेळ साधुने विचार केला. मग म्हणाला, "मी जे करायला सांगितले होते ते तुझ्या पत्नीने केले नाही म्हणूनच ही समस्या उद्‌भवली आहे. माझ्याकडे ह्या केळ्याशिवाय दुसरे काही नाही." असे म्हणत त्याने केळीचे साल काढले थोडासा भाग स्वतः खाल्ला आणि उरलेले केळे कांतिवर्माकडे देत म्हणाला, "हे जिला द्यायाची तुझी इच्छा आहे तिला दे" नंतर त्यावर त्याला काहीही बोलू न देता त्याला परत पाठवले.

खूप विचार करुनसुद्धा कांतिवर्मा निर्णय घेऊ शकत नव्हता कि दोही मुलींपैकी कुणाला हे केळे द्यावे. विचार करीत तो घराकडे जाऊ लागला. त्याला वाटत होते की, साधुला माहित होते की दोन्ही मुली अपंग आहेत मग त्याने फक्त एकीसाठीच प्रसाद का दिला असावा? ह्या प्रसादाने एक मुलगी बरी झाली तर दुसरीच मन किती दुःखी होईल? आणि जरी असे झाले तर तो स्वतःसुद्धा किती दुःखी होईल.

अशा प्रकारे विचार करीत जात असतानाच कांतिवर्माला कुणाच्या तरी रडण्याचा आवाज ऐकू आला. त्याने आजुबाजुला बघितले तरी जवळच एका विहिरीजवळ एक तरुण मुलगी रडत बसली होती. एक तरुण तिला काहीतरी समजावून सांगायचा प्रयत्न करीत होता. कांतिवर्मा जवळ येताना पहाताच त्या तरुणाने त्याला म्हटले, "श्रीमान, आपण जरा हिला समजवा. ही विहिरीत पडून जीव देणार आहे." "काय झालं तरी काय? खरं काय कारण आहे?" कांतिवर्माने विचारल्यावर तरुण उत्तरला, "लहानपणीच ही अर्धांगवायूची शिकार झाली आणि तिची शरीराची उजवी बाजू निकामी झाली आहे.

हिच्याशी कोण लग्न करेल? पण मला हिची दया आली आणि मी हिच्याशी लग्न केले. मी काही खूप श्रीमंत नाही, मेहनत करुनच मला पोट भरावे लागते. मला शक्य होईल तेवढी माझ्या पत्नीची सेवा-शुश्रूषा करुनच घराच्या बाहेर पडतो.

गेल्या काही दिवसांपासून हिला असे वाटत आहे की हिच्यामुळे मला खूप कष्ट करावे लागतात. आणि हे तिला सहन होत नाही. मी सगळी कामं करावी आणि तिने आरामात बसावे हे तिला आता आवडेनासे झाले आहे. तिने निश्चय केला आहे कि आत्महत्या केली तर माझा पती दुसऱ्या स्त्री बरोबर लग्न करुन सुखपूर्वक आयुष्य जगू शकेल. मला माहित आहे कि ही अपंग आहे. वस्तुस्थिती जाणूनच मी हिच्याशी लग्न केले. जर हिने आत्महत्या केली तर मी पण जिवंत रहाणार नाही. हे सत्य तिला समजावून सांगा आणि आत्महत्या करण्यापासून परावृत्त करा."

साधुने दिलेला प्रसाद कांतिवर्माने त्या मुलीला दिला. त्याला त्या जोडप्याचे दुःख दूर करण्याची तीव्र इच्छा झाली. तो त्या मुलीला म्हणाला, "हे केळं तू खा मगच मी तुला उचित सल्ला देईन."

तिने ते केळे खाल्ले आणि तिच्यात खूपच मोठे परिवर्तन दिसू लागले. ती उठून उभी राहिली आणि तिने हात जोडून कांतिवर्म्याला नमस्कार केला. तिच्या पतीच्या आश्चर्याला आणि आनंदाला तर सीमाच उरली नाही.

"आता तुमचे दुःख संपले आहे; तुम्ही सुखाने संसार करा" असे म्हणून कांतिवर्म्याने त्यांचा निरोप घेतला आणि आपल्या घराकडे निघाला. स्वतःच दुःख संपले नव्हते पण त्याला आनंद अशा गोष्टीचा होता कि एक कुटुंब उध्वस्त होण्याऐवजी त्याच्यामुळे वाचले. घरी जाऊन दोघींपैकी एका मुलीलाच प्रसाद द्यायचा, एकच मुलगी बरी व्हायची, मग दुसरी बरी झाली नाही म्हणून दुःख करीत बसायचे, ह्यातून वाचलो ह्या खुशीतच तो घरी पोहोचला. तेवढ्यात त्याच्या दोन्ही मुली धावत त्याच्याकडे आल्या. त्यांना बघून त्याला अपार आनंद आणि आश्चर्य वाटले.

